

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Ardis Vilt

**UKRAINA KODANIKE TEADLIKKUS TÖÖRÄNDE
REEGLITEST EESTI VABARIIGIS**

Lõputöö

Juhendaja: Helina Maasing, MA

Tallinn 2020

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Politsei- ja piirivalvekolledž	Juuli 2020
Töö pealkiri eesti keeles: Ukraina kodanike teadlikkus töörande reeglitest Eesti Vabariigis	
Töö pealkiri võõrkeeles: Ukrainian citizens awareness of labour migration rules in the Republic of Estonia	
<p>Lühikokkuvõte:</p> <p>Lõputöös uuritakse Ukraina kodanike teadlikkust töörande reeglitest Eesti Vabariigis. Töö koosneb 51 leheküljest ning autor on kasutanud töö koostamisel 40 allikat. Käesoleva lõputöö uurimisprobleemiks on küsimus – milline on Ukraina kodanike teadlikkus Eestis seaduslikult töötamisest ning siin viibimisest? Lõputöö eesmärk on välja selgitada Eestis töötavate/tööle tulevate Ukraina kodanike teadlikkus Eestis seaduslikult töötamise/viibimise tingimustest. Lõputöö raames viiakse läbi kvalitatiivne uuring. Andmekogumismeetodina kasutatakse ankeetküsitlust, mis esitatakse läbi erinevate kanalite Ukraina kodanikele, kes on seotud töötamisega Eestis. Uuringu läbiviimise tulemusena saadi teada, et uuringus osalenud Ukraina kodanikud on teadlikud erinevatest Eestis töötamise nõuetest ning reeglitest, mis siinse töötamisega kaasnevad. Samuti oli enamik vastajatest kursis, mis tingimused peavad olema täidetud, et nad saaksid töötamise ajal viibida Eestis seaduslikult. Uuringu tulemustest nähtus, et Ukraina kodanikud kasutavad informatsiooni saamiseks pigem tööandjalt ning kaaskodanikelt saadud teavet, kuid märkimisväärne protsent küsitlusele vastanutest proovib siiski informatsiooniallikana kasutada ametlikke kanaleid, mida võimaldab Politsei- ja Piirivalveamet.</p>	
Lisad:	
Võtmesõnad: Tööränne, Ukraina, teadlikkus, võõrtöäjõud	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Labour migration, Ukrainian citizens, awareness	
Säilitamise koht:	
Töö autor: Ardis Vilt	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud.</p> <p>Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paberandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.</p> <p>Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri:	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Helina Maasing	Allkiri:
Kaitsemisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja: Kalvi Almosen	Allkiri:

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS	4
SISSEJUHATUS	5
1. TÖÖRÄNNE JA SISSERÄNDE KONTROLL.....	9
1.1 Töörände olemus majandusliku heaolu parandamise teooriate põhjal.....	9
1.2 Sisserände kontroll	13
1.3 Tööandjate kontroll ning osapoolte teadlikkus	18
2. UKRAINA KODANIKE TEADLIKKUSE ANALÜÜS TÖÖRÄNDEST EESTI VABARIIKI	24
2.1 Uuringu protsess ja valim.....	24
2.2 Uuringu tulemused	26
2.3 Järeldused ning ettepanekud.....	29
KOKKUVÕTE	37
SUMMARY	39
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	41
Lisa 1 ankeetküsimustik eesti keeles	45
Lisa 2 ankeetküsimustik vene keeles.....	48
Lisa 3 tabel nr 2	51

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

IOM – Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon

INSA – Integratsiooni Sihtasutus

LTR – Lühiajalise töötamise registreering

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

STAK – Siseturvalisuse arengukava 2015 – 2020

Tööluba – antud töö tähenduses mõistetakse tööluba kui lühiajalise töötamise registreeringut

VMS – välismaalaste seadus

Välismaalane – käesoleva töö tähenduses on välismaalane isik, kes ei ole Eesti kodanik, Euroopa Liidu liikmesriigi, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi ja Šveitsi Konföderatsiooni kodanik ning nende perekonnaliige, kellel on Eestis viibimis- või elamisõigus Euroopa Liidu kodaniku seaduse tähenduses (Välismaalaste seadus, 2009).

SISSEJUHATUS

Välismaalaste seadus § 104 sätestab, et Eestis ajutiselt viibiv välismaalane võib Eestis töötada, kui tema töötamine siin on registreeritud või kui tema Eestis töötamise õigus tuleneb vahetult seadusest või Riigikogu ratifitseeritud välislepingust (Välismaalaste seadus, 2009). Sama seaduse § 106 lg 1 sätestab, et lühiajaliselt võib Eestis töötada välismaalane, kellel on seaduslik alus Eestis ajutiseks viibimiseks ning kelle töötamine on enne tööle asumist registreeritud Politsei- ja Piirivalveametis (Välismaalaste seadus, 2009).

Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) andmete põhjal on välismaalaste lühiajalise töötamise registreerimine Eestis teinud märkimisväärse kasvu. Aastal 2014 registreeriti Eestisse lühiajaliselt töötama 963 välismaalast. Alates 2014. aastast on lühiajalise töötamise registreerimiste arv järjepidevalt kasvanud, jõudes 2018. aastal 19 858 registreeringuni (Siseministeerium, 2019). Aastal 2019 kasv jätkus ning jõudis 34 853 registreeringuni (PPA, 2020). Teema **aktuaalsusele** viitab ka asjaolu, et eelnevalt kirjeldatud aastal 2019 registreeritud 34 853-st Eestis lühiajalise töötamise registreeringust registreeriti 25 956 töötamiseks Ukraina kodanikele (PPA, 2020). Sellepärast keskendubki käesolev lõputöö just Ukrainast pärit tööliste teadlikkuse uurimisele.

Seoses Eestis ajutiselt tööle tulevate välismaalaste mahu suurenemisega, on kasvanud ka rikkumiste arv, mis käsitleb välismaalaste töötamise ning viibimise tingimusi Eestis. Välismaalaste seaduse § 298 sätestab sanktsiooni välismaalasele, kes viibib Eestis seadusliku aluseta. Sama seaduse § 304 sisaldab endas koosseisu, mis sätestab karistuse Eestis töötamise tingimuste rikkumise, sealhulgas ka välismaalase poolt seadusliku alusega kindlaks määratud tingimustele mittevastava töötamise eest (Välismaalaste seadus, 2009). PPA andmetest nähtub, et aastatel 2014-2016 karistati nende kahe koosseisu põhjal alla kuuekümne Ukraina kodaniku. Alates 2016 tõusis eelnevalt mainitud kahe koosseisu rikkumiste arv Ukraina kodanike poolt ning on olnud iga-aastaselt üle saja. Statistikast peegeldub ka asjaolu, et ukrainlaste poolt toime pandud rikkumiste arv välismaalaste seadusest tulenevate normide vastu on suurem, kui teiste riikide kodanike poolt toime pandud rikkumiste arv (vt lisa 3, tabel 2).

Karmistatud on sanktsioone isikutele, kes võimaldavad välismaalastele töötamist seaduses sätestatud reegleid eirates. 15.07.2018 jõustus välismaalaste seaduse redaktsioon, mille kohaselt tõsteti välismaalaste seaduses sätestatud kvalifikatsioonide sanktsioonimäärasid neil

koosseisudel, mis käsitlevad välismaalaste Eestis töötamise tingimuste rikkumiste võimaldamist ning seadusliku aluseta välismaalasele töötamise võimaldamist.

Lisaks lühiajalistele töötamise registreerimistele on PPA andmetel välja antud tähtajaliste elamislubade arv töötamise valdkonnas tõusnud. Kui aastal 2012 oli selleks arvuks 835 tähtajalist elamisluba töötamiseks, siis aastal 2015 kerkis see arv 1659-ni (Siseministeerium, 2014, lk 94).

Kuna Eestis on kasvanud võõrtööjõu kasutamine, mis on endaga kaasa toonud välismaalaste Eestis töötamise ning viibimise tingimuste rikkumiste arvu kasvu, on oluline aru saada, milline on välismaalaste teadlikkus Eestis töötamise ning sellega kaasnevalt ka viibimise tingimustest.

Töö aktuaalsust rõhutab ka asjaolu, et Eesti sisserändepoliitika peaesmärk on tagada nende välismaalaste Eestisse tulek, kes annavad ühiskonnale tervikuna lisandväärtust ning kelle siinviibimine on kooskõlas avalike huvidega, Euroopa Liidu ühisõiguse ja põhivabadustega. Teine sisserändepoliitika eesmärk on hoida ära elamislubade ja viisade väärkasutust ning ebaseaduslikku sisserännet, et tagada turvalisus, avalik kord ja riigi julgeolek (Siseministeerium, 2014, lk 93). Sellest tulenevalt võib riigi üheks prioriteediks nimetada ebaseadusliku rände tõkestamist ja vähendamist, mis omakorda rõhutab antud teema aktuaalsust ning uuringu tulemuste olulisust.

Töö **uudsus** seisneb eelkõige selles, et Ukraina kodanikest tööliste teadlikkust seoses Eestis töötamisega pole autorile teadaolevalt just sedalaadi uuritud. Võõrtööjõu kasutust Eestis on küll käsitletud erinevates uuringutes, kuid seda on tehtud pigem tööandjate vajadustest kasutada võõrtööjõudu. Näiteks on 2018. aastal Sisekaitseakadeemias kaitstud töö teemal „Vabad ametikohad ja tööotsijate eelistused Eestis“ (Horg, 2018), milles analüüsiti vabu ametikohti ja tööotsijate eelistusi Eestis.

Teemaga seotud siseriiklikest uuringutest võib esile tuua veel Siseministeeriumi tellimusel läbi viidud uuringut rändestatistika ülevaatest aastatel 2014-2018 (Siseministeerium, 2019). Samuti Siseministeeriumi tellimusel läbi viidud rakendusuuringu: „Eestisse seaduslikult sisserännanud välismaalaste profiilide kaardistamine ning nende vastavust Eesti tööjõuturu vajadustele“ (Sisekaitseakadeemia Migratsiooniuringute keskus, 2015). Rahvusvahelistest uuringutest väärib märkimist Euroopa Komisjoni ülevaade töötamisest ning sotsiaalsetest arengutest Euroopas aastal 2018 (*European Commission*, 2018). Eelnevalt mainitud uuringud

olid pigem üldised uuringud rändetrendide kohta ning nende fookuseks ei olnud konkreetse võõrtööliste grupi teadlikkuse uurimine.

Arvestades asjaolu, et tööränne Eestisse on aastatega kasvanud, mis on omakorda tekitanud võõrtööliste, eelkõige Ukrainast pärit tööjõu poolt toime pandavate Eestis töötamise ning viibimise tingimuste rikkumiste arvu kasvu, on käesoleva lõputöö keskseks **uurimisprobleemiks küsimus** – milline on Ukraina kodanike teadlikkus Eestis seaduslikult töötamisest ning siin viibimisest?

Sellega kaasnevad ka autoripoolsed uurimisprobleemi täpsustavad uurimisküsimused:

- 1) Millistest Eestis töötamise nõuetest on Ukraina kodanikud teadlikud?
- 2) Millistest Eestis viibimise nõuetest on Ukraina kodanikud teadlikud?
- 3) Milliseid allikaid kasutavad Ukraina kodanikud Eestis töötamise/viibimise kohta informatsiooni hankimisel?

Lõputöö eesmärk on välja selgitada Eestis töötavate/tööle tulevate Ukraina kodanike teadlikkus Eestis seaduslikult töötamise/viibimise tingimustest. Samuti teha vajadusel autoripoolsed ettepanekud PPA-le välismaalaste teadlikkuse tõstmiseks, mis omakorda võimaldaks vähendada nende poolt toime pandud rikkumisi Eestis töötamise tingimuste üle ning aitaks vähendada elamislubade ja viisade väärkasutust.

Lähtuvalt eelnevalt mainitud lõputöö eesmärgist püstitatakse järgnevad **uurimisülesanded**:

- 1) Analüüsida tööränne olemust majandusliku heaolu parandamise teooriate põhjal, sisserände erinevaid kontrollimise meetodeid, sealhulgas tööandjate kontrolli ning teadlikkuse mõistet.
- 2) Analüüsida Ukraina kodanike teadmisi erinevatest Eestis töötamise ning sellega kaasnevalt viibimise nõuetest seoses nende töötamisega või võimaliku töötamisega Eestis ankeetküsimustike vastuste põhjal.
- 3) Teha autoripoolsed ettepanekud PPA-le Ukraina kodanike teadlikkuse tõstmiseks.

Lõputöö eesmärki arvestades viiakse läbi kvalitatiivne uuring. Andmekogumismeetodina kasutatakse ankeetküsitlusi. Robsoni jaotuse järgi traditsioonilistest uurimisstrateegiatest valiti ülevaateuurimus (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 125), et kaardistada Eestis töötavate/tööle tulevate

Ukraina kodanike teadmisi seoses Eestis töötamisega ning viibimisega. Ülevaateuurimus võimaldab kogutud materjali abil kirjeldada, võrrelda ja seletada nähtusi (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 125). Uuring valitigi selleks, et koguda andmeid Eestis töötavate/tööle tulla plaanivate Ukraina kodanike teadmistest, mis puudutab nende töötamist ja viibimist Eestis.

Sihtrühmani jõudmiseks koostati mittetöenäosuslik valim, kuna see võimaldab uurida elanikkonnagruppe, mille suurus pole selgelt teada (Õunpuu, 2014, lk 142). Täpsemalt kasutati ettekavatsetud valimit, mille abil püüti leida ukrainlased, kes töötavad Eestis või planeerivad tulla tööle Eestisse. Ettekavatsetud valimi liikmed valib uurija, lähtudes oma teadmistest, kogemustest ning eriteadmistest mõne grupi kohta (Õunpuu, 2014, lk 143). Sellest tulenevalt valiti kolm meetodit, mille abil saadeti küsimustik vastamiseks sihtrühmale:

- 1) Ankeetküsimustik esitati läbi Lõuna prefektuuri Tartu teeninduse nendele Ukraina kodanikele, kes saabusid teenindusse Eesti Schengeni D liiki viisat töötamiseks taotlema.
- 2) Ankeetküsimustik saadeti läbi kohanemisprogrammi Eestis viibiva Ukraina kogukonna liikmetele, kes asuvad juba Eestis seoses siin töötamisega.
- 3) Ankeetküsimustik saadeti läbi Välisministeeriumi konsulaarosakonna Eesti saatkonda Kiievisse, kus see esitati sealsetele Ukraina kodanikele, kes taotlesid Eesti Schengeni D liiki viisat töötamiseks Eesti saatkonnas Kiievis.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse töörännet, sisserände ja tööandjate kontrolli ning teadlikkuse kontseptsiooni. Esimeses alapeatükis antakse teoreetiline ülevaade tööränne olemusest läbi erinevate majandusliku heaolu parandamise teooriate. Peatükis tuuakse välja erinevad teoreetilised lähenemised töörännele, mis on seotud majandusliku heaolu parandamisega. Teise alapeatükina käsitletakse sisserände kontrolli. Alapeatükis käsitletakse erinevaid sisserände kontrolli meetmeid. Kolmandas alapeatükis kirjeldatakse tööandjate kontrolli vajadust ning teadlikkuse seost hoiakute ja käitumisega. Teises peatükis esitletakse empiirilise uuringu protsess, selle tulemused ning järeldused. Esimeses alapeatükis seletatakse lahti uuringu protsess ning valimi moodustamine. Teises alapeatükis analüüsitakse ankeetküsimustiku vastuseid. Kolmandas alapeatükis tuuakse esile uuringu tulemustele tuginevad järeldused ning esitatakse autoripoolsed kommentaarid/ettepanekud uuringust esile kerkinud aspektidele.

1. TÖÖRÄNNE JA SISSERÄNDE KONTROLL

Kuigi rände olemus on muutunud ja selle põhjused ning vormid on mitmekesisemad kui kunagi varem, on rändel üks tunnusjoon: see on soov pürgida heaolu poole. Inimesed rändavad küll erinevatel põhjustel, olgu see töötamine, perega seotud tegurid, õppimine või põgenemine tagakiusamise eest, kuid minnakse riikidesse, kus elu on parem. Eesti on muutunud sisserändajatele atraktiivsemaks ja tööandjate huvi võõrtöajõu värbamise vastu on viimastel aastatel oluliselt suurenenud (Tammaru, *et al.*, 2017, lk 10).

Töajõu ränne nii Euroopa Liidus, kui ka väljaspool Euroopa Liitu, on märkimisväärselt arenenud. Olemas on palju rohkem ajutise iseloomuga töörännet. Näiteks ajutine ränne nii kõrge kui madala kvalifikatsiooniga tööliste poolt ning tööliste lähetamine tööandjate poolt (Verschuere, 2016, p 373).

Tööliste riikidevaheline liikumine, mõjutades tööturget, on suurenenud. Läbi ajaloo on migratsioonil olnud oluline roll ühiskonna arengus. Tänapäeval, kus ebaseadusliku rände vood on jõudnud sellistesse mastaapidesse, mis mõjutab kõiki mandreid ja inimgrupe, on see oluliseks mõjuteguriks 21. sajandi sotsiaalmajandusliku olukorra muutmisel (Dluhopolskyi, *et al.*, 2019, p 46). Rändel on alati olemas põhjused. Üldistades võib nimetada põhjusteks millegi parema poole pürgimist. Töörände puhul saab esile tuua majanduslikku kasu ning heaolu parandamise soovi.

1.1 Töörände olemus majandusliku heaolu parandamise teooriate põhjal

Alapeatükis antakse ülevaade töörände olemusest, tutvustades mõningaid majandusliku heaolu parandamise teooriaid, mis käsitlevad rännet. Arvestades käesoleva lõputöö teemat, ei puudutata antud töös teisi rändeliike nii spetsiifiliselt ning keskendutakse pigem töörändele.

Migratsiooniteooriaid eristatakse eelkõige selle alusel, kas tegemist on majandusliku käsitlusega (ehk mikro- või makroteooriaga) või mittemajandusliku lähenemisega. Mittemajanduslikke migratsiooniteooriaid on välja pakkunud paljud sotsiaalteaduste valdkonnad (Eamets, *et al.*, 2004, lk 7). Seega võib laias laastus jagada migratsiooniteooriaid kahte suurde gruppi. Ühed, mis käsitlevad rännet kui nähtust, mille põhjuseks on oma

sissetulekute suurendamine ning teised, mis vaatlevad rände põhjuseid pigem läbi sotsiaalsete aspektide.

Üheks majandusliku heaolu parandamise teoriaks on **neoklassikaline majandusteooria**. Tegemist on ühe vanima teooriaga migratsioonist (Jennissen, 2007, p 413). Selle teooria kohaselt põhjustavad töajõu liikumist riikidevahelised palgaerinevused, mis kujunevad töajõu pakkumise ja nõudluse erinevuste tõttu. Riikides, kus töajõudu on vähem kui kapitali, kujuneb turu tasakaalupalk kõrgemaks kui riikides, kus kapitali on vähe, kuid töajõu pakkumine suur (Eamets, *et al.*, 2004, lk 8). Sellest tulenevalt liigutakse ühest riigist teise palgaerinevuse tõttu ning peamiseks põhjuseks on kõrgem palk.

Duaalse tööturu teooria kohaselt on liikumine põhjustatud tõmbeteguritest arenenud riikidest ning selle kohaselt jagub töajõud kahte segmenti, mis on oma olemuselt primaarne ja sekundaarne. Primaarset segmenti iseloomustab intensiivne kapitali tootmismeetod ja valdavalt kõrgelt kvalifitseeritud töajõud. Teist segmenti iseloomustab töölistel põhinev tootmismeetod ning valdavalt madala kvalifikatsiooniga töajõud (Jennissen, 2007, p 413).

Kaasaegne arusaam rändest on oluliselt saanud sisendit just Michael Piorelt (Piore), kes süstematiseeris duaalse tööturu teooria. Selle teooria kohaselt liiguvad vaesemate riikide töölistes arenenumate riikide tööturule teise, kvalifikatsioonita, segmenti. Duaalse tööturu teooria järgijad mõistavad rahvusvahelist töajõurännet, kui investeringut inimkapitali, mis põhineb arenenud riikide töandjate nõudmisel. Euroopa tööturu teine, kvalifitseerimata segment võib laiendada nõudlust tööliste järele, alandades uute sisserändajate palka (Sedlov, 2019, p 32).

Kokkuvõtvalt võib ütelda, et sarnaselt neoklassikalisele majandusteooriale, peab duaalse tööturu teooria töajõu liikumise põhjuseks samuti kõrgema tasu saamist, kuna arenenud riikide palgad on kõrgemad kui tööliste koduriigis makstav palk. Samuti tuuakse eelnevas lõigus välja, et võõrtöölise jaoks ei pruugi palgavahe püsida ning võib teatud aja jooksul langeda. Erinevalt neoklassikalisest majandusteooriast, mis seab töajõu liikumise peamiseks põhjuseks kõrgema palga, viitab duaalne tööturu teooria asjaolule, et töajõu liikumine on pigem põhjustatud arenenud riikide töajõuvajadusest ning seab selle rände peamiseks põhjuseks.

Straubhaar (1988, p 48) on leidnud, et **inimkapitali teoorias** vaadeldakse migratsiooni (sarnaselt haridusega) kui investeringut, kus praegused kulud on tehtud selleks, et saada suuremaid sissetulekuid tulevikus. Migratsiooni ajendiks on tulu, mis saadakse otseste ja

kaudsete kulude ning tulevikus oodatavate tulude vahest. Otsene ja kaudne kulu tuleb kanda kohe, kuid oodatav tulu (nii otsene kui kaudne) jaotub pikema perioodi peale. Otsesteks kuludeks on töökoha kaotamine endises elukohas ja sellega seotud alternatiivkulu, lisaks otsene kolimiskulu, otsene kulu uue töö leidmiseks ja õppimiseks ning uues keskkonnas kohanemiseks. Kuludena vaadeldakse ka psühholoogilisi kulusid, mis tulenevad sõpradest, perekonnast ja lähedastest lahkumisest ning ebamugavuse ja ebakindlusega seotud kulusid. Tuluks on eeldatav kõrgem tulevane palk ja paremad elamistingimused (Eamets, et al., 2004, lk 12).

Seega on ka inimkapitali teooria üheks pidepunktiks soov saada kõrgemat palka. Antud teooria kohaselt on pilk suunatud tulevikku ning see eeldab seda, et tegemist peab olema pikemaajalise protsessiga, kus kulu muutub tuluks alles pikema protsessi jooksul. Selle teooria põhimõtteid arvestades tuleks rääkida tänapäeva Eesti mõistes pigem nendest võõrtöolistest, kes omavad elamislube Eestis töötamiseks.

Tööjõurände uue majandusteaduse teooria (*the new economics of labor migration*) kohaselt tuleks tööjõurännet uurida laiemates ühiskondlikes üksustes, näiteks leibkondades. Käsitlus väidab, et leibkondade sisene ebakindlus sissetuleku osas on peamine põhjus tööjõu liikumiseks. Leibkonnaliikme ränne on viis, millega saab hajutada ebapiisava sissetuleku probleemi leibkonnas. Isik, kes on liikunud tööle mujale riiki just eelnevalt mainitud põhjustel, saab saata teenitud palga päritoluriigis viibivale leibkonnale. Teooria kohaselt on taoline olukord kasulik selle riigi majanduslikule olukorrale, kuhu raha saadetakse. Käesoleva teooria kohaselt on rahvusvaheline tööjõu ränne mööduv nähtus (Jennissen, 2007, p 413).

Võõrtöölise tegevus töötasu ülekandmisel oma leibkonnale päritoluriigis sõltub nii tema töötasu suurusest, kui ka tahtest ja motivatsioonist. Tasu saatmise motiivide hulka kuuluvad näiteks omakasupüüdmatuse, mis väljendub eelkõige selles, et sisserändajad hoolitsevad koju jäänud leibkonna liikmete eest. Samuti loetakse üheks motiiviks omakasu, mis väljendub eelkõige sisserändajate pürgimusest pärida, soovist investeerida päritoluriiki ning olla kindel, et nende investeeringute eest hoolitsevad leibkonna liikmed päritoluriigis. Teooria kohaselt on migrantide motiivideks asjaolu, et sisserändaja ja tema leibkonna liikmed on omavahel seotud vastastikuse mitteametlike kokkulepetega, mille kohaselt levib arusaam, et kumbki pool võimaldab üksteisele tulukindluse (Taylor, 1999, p 75).

Eelnevalt käsitletud teooriad hõlmasid kitsamalt oma põhimõtteid isikute liikumisest ühest riigist teise töötamise eesmärgil, kuid on olemas ka käsitlused migratsioonist, mis leiavad, et tööjõu liikumist põhjustab mitmetest erinevatest põhjustest koosnev süsteem. Üheks selliseks teooriaks on näiteks **rahvusvahelise migratsiooni süsteemide teooria** (*migration systems theory*). Tegemist on teooriaga, mis lõimib erinevad migratsiooniteoreetilised käsitlused ning väidab, et kapitali ja tööjõu riikidevahelise liikumise põhjustab kindel majanduslik, sotsiaalne, poliitiline ja geograafilis-demograafiline kontekst. Võõrtööjõudu vastuvõtivate riikide gruppi ja migratsiooni päritoluriike seovad nii suhteliselt suured mõlemasuunalised migratsioonivood, kui ka migratsioonivälised sidemed nagu ajaloolised, kultuurilised, koloniaalsed ja tehnoloogilised (Eamets, *et al.*, 2004, lk 8).

Rahvusvahelise migratsiooni süsteemide teooria on käsitletav ka kui erinevate teooriate üldistus. Nendeks teooriateks on näiteks maailma süsteemide teooria (*world systems theory*), võrgustikuteooria (*network theory*), institutsionaalne teooria (*institutional theory*) ning kumulatiivse põhjusliku seose teooria (*theory of cumulative causatio*). Rahvusvahelise migratsiooni süsteemide teooria vaatenurk sisaldab mitmeid huvitavaid hüpoteese ja ettepanekuid. Teooria kohaselt ei pea süsteemi kuuluvad riigid ehk need riigid, kelle vahel toimub tööjõuränne, olema geograafiliselt lähedased. Migratsioonivood kajastavad pigem poliitilisi ja majanduslikke suhteid, kui füüsilisi. Kuigi riikide geograafiline lähedus hõlbustab vahetussuhete teket, ei taga lähedus selliste suhete tekkimist. Samas ei välista selliste suhete tekkimist suured vahemaad riikide vahel. Samuti on välja toodud väide, et rahvad võivad kuuluda mitmesse rändesüsteemi, kuid mitmekordne liikmelisus on saatvate riikide seas tavalisem, kui vastuvõtivate riikide hulgas. Poliitiliste ja majanduslike tingimuste muutudes arenevad süsteemid nii, et stabiilsus ei tähenda kindlat struktuuri. Riigid võivad süsteemiga liituda või süsteemist väljuda vastavalt sotsiaalsetele muutustele, majanduslikele kõikumistele või poliitilistele murrangutele (Massey, *et al.*, 1993, p 454).

Jennissen lisab oma uurimuses migratsiooni süsteemsesse käsitlusse rännet põhjustavad tegurid, mis on jagatud nelja gruppi:

- 1) Majanduslike tegurite grupp koosneb kolmest põhikomponendist: riikidevahelistest sissetulekute ja tööhõive võimaluste erinevustest ning kapitali (sh inimkapitali) ja tööjõu suhtest riikides.

- 2) Ühiskondlike tegurite grupp kaasab kultuurilised, sotsiaalsed (riikidevaheline ja riigisisene ebavõrdsus, sotsiaalse kaitse tase jt) ja demograafilised (rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus, fertiilsus jne) tegurid.
- 3) Poliitiline migratsioonitegurite grupp hõlmab riikide poliitilist olukorda ning migratsioonipoliitika iseärasusi.
- 4) Geograafiliste tegurite gruppi kuuluvad kultuurilised (kontinentaalne minevik, ühine keel) ja materiaalsed (kaugus riikide vahel, reisikulutused siirdumisel teise riiki) tegurid (Eamets, *et al.*, 2004, lk 11).

Eelnevalt välja toodud teoreetilised lähtekohad töörande olemusest ning põhjustest on iseloomulikud ka tänapäeva Eestis. Töörande üheks mõjuteguriks on kõrgem tasetas. Eesti palgad on ukrainlaste jaoks kõrgemad, võrreldes kodumaal saadava tasuga. Ukraina keskmine brutokuupalk on aastatel 2008 – 2018 jäänud vahemikku 173 eurot – 276 eurot (*The Vienna Institute for International Economic Studies*, 2019, lk 9). Eesti keskmine brutokuupalk on aastatel 2009-2019 jäänud vahemikku 784 eurot – 1407 eurot (Statistikaamet, 2020). Ukraina madalam elatustase on üheks põhjuseks ukrainlaste jaoks Eestis töökoha leidmisel. Arvestades eelnevalt esitatud statistikat Ukraina kodanikele tööandjate poolt taotlevate lühiajalise töötamise statistikat (käesolev töö, lk 5) on Ukraina kodanike töö iseloom Eestis ajutine.

1.2 Sisserände kontroll

Sisserännet saab kontrollida erinevatel viisidel. Käesolev alapeatükk käsitleb sisserände kontrolli olemust, selle erinevaid liike ning olulisust. Alapeatükis vaadeldakse selliseid sisserände kontrolli mehhanisme nagu piirikontroll, siseriiklik kontroll, eelkontroll ning siseriiklik/Euroopa Liidu seadusandlus kui võimalik sisserändekontrolli mehhanism.

Euroopa Liidu ja liikmesriikide meetmete tasand rändeolukorra haldamiseks on oluline ning käsitleb väga tundlikke pidepunkte põhiõiguste seisukohast. Meetmed hõlmavad tegevusi, mis võivad põhjustada tõsisemaid põhiõiguste rikkumisi, kui neid valesti rakendatakse. Siinkohal peetakse silmas neid põhiõigusi, mis on tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartas (näiteks era- ja perekonnaelu austamine, varjupaigaõigus, kaitse tagasisaatmise, väljasaatmise või väljaandmise korral). Kõigi liikmesriikide jõupingutused kohapealse poliitikakujundamise tugevdamiseks aitavad rännet tõhusamalt juhtida, parandada Euroopa Liidu sisejulgeolekut ja

kaitsevad isikute vaba liikumise põhimõtet. Välja töötatud meetmed peavad peamiselt käsitlema sisserändajate staatuse problemaatikat, institutsionaalse ja riikliku eripäraga seotud küsimusi (Uzlau, 2018, p 155).

Vastuvõtvates riikides põhjustab ebaseaduslik ränne negatiivset mõju tööhõive süsteemile ning ühiskonnakorraldusele. Ebaseaduslikke sisserändajaid seostatakse sageli selliste probleemidega nagu julgeolekuoht, piirikontrolli puudumine ja konkurents kohaliku tööjõuga (Tian, *et al.*, 2014, lk 27). Sellist seostamist on näha ka Eestis ning üheks näiteks taolise hoiaku kohta on leitav riigi eesmärkidest sisserände alal siseturvalisuse arengukavast 2015-2020 (edaspidi STAK). STAK-i järgi on üheks eesmärgiks ära hoida elamislubade ja viisade väärkasutust ning ebaseaduslikku sisserännet, et tagada turvalisus, avalik kord ja riigi julgeolek (Siseministeerium, 2014, lk 93). Eelnevalt mainitud eesmärgi täitmiseks on selgelt vaja luua kontrollimehhanism, mille järgi suudetakse sisserännet kontrollida nii, et täidetud oleks eesmärgis välja toodud turvalisus, avalik kord ja riigi julgeolek.

Üheks võimalikuks mooduseks on sisserännet kontrollida läbi **piirikontrolli**. See tähendab seda, et riigipiiril kontrollitakse kõiki, kes riiki sisenevad. Kontroll hõlmab nende isikute, transpordivahendite dokumentide kontrolli ning vestlusi piiriületajatega, milles üritatakse selgusele jõuda nende eesmärgist riiki siseneda. Arvestades aga tänapäeva Euroopat, peab siinkohal välja tooma, et Schengeni ala loomisega on taolise kontrolli olemus paratamatult muutunud. Isikute vaba liikumine Schengeni alal on selge hüve, mis kaotas piirikontrolli liikmesriikide sisepiiridel, asendades selle kompensatsioonimeetmetega.

Kaupade ja tööjõu vaba liikumine loob võimalusi migrante ebaseaduslikult toimetada üle piiride töötamise eesmärkidel (Lloyd, 2020, p 79). Tallinna lennujaamas ning Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelisel alal olevates piiripunktides toimiv piirikontroll võimaldab ära hoida nende välismaalaste riiki sisenemise, kelle reisi eesmärk ei ole kooskõlas tegelikkusega. Näiteks on taotletud viisa sugulaste külastamiseks, aga tegelikkuses tullakse riiki töötamise eesmärgil. Sellegipoolest on neil isikutel lihtne saabuda Eestisse, ületades sisepiire, kus piirikontroll puudub. Üheks näiteks võib olla kolmanda riikide kodanike liikumine Schengeni alale mõne teise liikmesriigi kaudu.

Maismaapiiri kontroll võib tähendada füüsiliste tõkete püstitamist inimeste eemale hoidmiseks. Merepiiridel on seevastu rändekontrolli peamine aspekt sageli ebaseaduslike sisenejate avastamine ja kinnipidamine. Eesmärk on vältida tuvastamata sisenemist, mis aitab kaasa

ebaseaduslikult riiki sisenenud elanike arvu suurenemisele. Merepiiri valvamist võib pidada fundamentaalselt teistsuguseks ning palju nõudlikumaks, kuna see eeldab ala jälgimist erinevalt maismaapiiri valvamise puhul, kus jälgitakse piirijoont (Carling, 2007, p 324).

Juba aastal 2007, kui Eesti liitus Schengeni alaga räägiti Euroopa tasemel ebaseaduslikust sisserändest kui aktuaalsest probleemist. Ebaseaduslikud sisserändajad olid poliitiliste tegevuskavade tipus ning poliitikud, keda õhutas rahva hirm ja rahulolematuse, investeerisid palju erinevatesse Euroopa piiril asuvatesse institutsioonidesse (sealhulgas sadamatesse ja lennujaamadesse). Piire tugevdati piirivalvurite, vaadetornide ja moodsa tehnoloogia abil. Näiteks infrapunase skaneerimise seadmed, liikumisandurid ning videovalve. Vaatamata ebaseadusliku sisserände vastase võitluse rahastamisele ja poliitilisele toetusele oli ebaseaduslike sisserändajate olemasolu enamiku Euroopa Liidu riikide elu üks osa. Arusaam, et piirid üksi ei saa ebaseaduslikku rännet peatada, oli kaasa toonud sisserändepoliitika kohaldamisala laiendamise (Broeders, *et al.*, 2007, p 1592-1593).

Iremciuc (2017, p 17) tõi 2017 aastal välja, et migratsiooniküsimus Euroopas on muutunud väga tõsiseks probleemiks. Samuti nõudis see põhjalikku läbimõtlemist Euroopa tuleviku üle, mis käsitles sisserändajate kaasamist vastuvõtjariikide ühiskondadesse. Autor tõi toona välja IOM-i arvud, mille kohaselt saabus Euroopasse 2016. aastal üle 350 000 ning 2015. aastal üle ühe miljoni sisserändaja ning Euroopa Liidu liikmesriigid olid hädas leidmaks lahendusi selliste massidega tegelemiseks.

Euroopa Liidu väärtushinnanguid arvesse võttes ei saa rääkida olukorrast, kus rändekriisis saadetakse kõik ebaseaduslikud sisserändajad tagasi. Sellest tulenevalt oli vaja põhjalikult läbi mõelda erinevad viisid, kuidas reaalsed abivajajad saaksid välja selekteeritud nendest, kes proovisid lihtsalt süsteemi kuritarvitada. Kriisid toovad välja kitsaskohad juba toimivas ühiskonnas. Sellest tulenevalt on nad tõuketeguriteks aruteludele ja reaalsele tegudele, mis aitavad haavatavaid kohti paremini ära tunda ning nende tugevdamisega tegeleda.

Alates 19. sajandist on rändevoogude haldamine ning sisserändajatele õiguste tagamine muutunud riikliku suveräänsuse sümboliks. Sellest tulenevalt on aastatega Euroopa riigid võtnud vastu erinevaid seadusi eesmärgiga kontrollida sisserändajate liikumist ja asumist üle riigipiiride, mis on aga tõstatanud hiljem küsimuse nende kaasamises ühiskonda ja riikliku integratsioonipoliitika järkjärgulisse loomisesse. Euroopa valitsuste visioon tagada kohaliku elanikkonna ja territoriaalne turvalisus läbi migratsiooni kontrolli, samuti tugev riikidevaheline

koostöö mehhanism ning integratsioonipoliitika, kandus edasi ka Euroopa Liitu. Alustades Schengeni konventsiooniga, Ühtse Euroopa akti ning Maastrichti lepinguga, pani Euroopa Liit oma rändepoliitikale aluse, millega peamiselt keskendutakse välispiiride tugevdamisele ning ebaseadusliku rände vastu võitlemisele, mis kajastuvad julgeolekuprobleemidena Euroopa Liidu liikmesriikides (Iremciuc, 2017, p 20).

Ebaseaduslikku rännet esineb väga mitmel moel. Paljud neist, keda nimetatakse „ebaseaduslikeks“ sisserändajateks on alustanud tegelikkuses oma reisi koduriigist sihtriiki täiesti seaduslikult. Näiteks reisides viisaga, mis on isikule väljastatud turismi eesmärgil reisimiseks ning hiljem jäänud sihtriiki üle lubatud aja. Sellisel juhul jääb isik riiki seadusliku viibimisalusetu. Rikkumisi võib iseloomustada läbi kolme kriteeriumi. On olemas seaduslik ja ebaseaduslik riiki sisenemine, seaduslik ja ebaseaduslik riigis viibimine ning seaduslik ja ebaseaduslik töötamine (Broeders, et al., 2007, p 1594).

Kui sisserändaja on juba riigipiiri ületanud ning viibib riigis, toimub sisserändajate kontroll riigisiselt ehk teostatakse **siseriiklikku kontrollimehhanismi**. Siinkohal on märksõnaks sisejulgeolek. Euroopa Liidu roll sisejulgeoleku tagamisel on välja töötada ühised reeglid, seadusandlikud normid ning samuti ka praktiline koostöö politsei, kohtute, piiri ja kriisi ohjamise valdkondades. Selleks, et jõuda turvalisuse valdkonnas paika pandud eesmärkideni, tuleb arvesse võtta nii sisemisi, kui ka väliseid reegleid (Uzlau, 2018, p 149).

Siseriikliku kontrolli põhimõtted Euroopa Liidu tasandil on seotud ka sellega, mis toimub väljaspool liikmesriiki või liitu. Riskianalüüs võimaldab näiteks hinnata ohte tulevastest rändekriisidest, jälgides pidevalt sealset olukorda ja isikute võimalikke liikumisteid. Euroopa Liidu tasemel tegutsemisel peab aru saama, et arvestatakse peamisi väärtusi, mis on Euroopale kohased ning rõhutakse koostööle erinevatel tasanditel. Koostöö mängib olulist rolli ka teistes kontrollimehhanismide liikides. Tähtis on siinkohal ära tunda olukorrad, kus pahatahtlikud osapooled püüavad Euroopa liberaalseid väärtushinnanguid ära kasutada.

Üheks mooduseks kontrollida sisserändajaid on ka **sisserände eelne kontroll**. Näiteks on üheksakümnendate aastate lõpust üha rohkem Euroopa riike andnud sisserändajatele läbi integratsiooniprogrammide võimalusi õppida selgeks riigi keel ning üldisi teadmisi sihtriigist endast (Bonjour, 2014, p 204).

Töörände konteksti arvestades, on taoline mehhanism iseloomulik pigem neile sisserändajatele, kes planeerivad sihtriiki kauemaks jääda. Samuti on nende soov tuua oma perekond endaga

kaasa ning jääda sihtriiki püsivalt elama. Isikud, kes käivad välismaal tööl lühiajaliselt, nagu näiteks hooajatöölised või lähetatud töötajad, viibivad riigis aga teatud perioodi, mis on seotud kindla asukoha ja tööga. Sellegipoolest on võõrtööliste jaoks riigikeele tundmine ja sihtriigi kohta üldiste teadmiste omandamine kasulik, kuna see võimaldab neil uues kohas kergemini hakkama saada.

Sisserände eelne kontroll on kui ennetav meede, mis aitab sisserändajal paremini sihtriigis kohaneda ning tõstab isiku teadlikkust selle riigi seadusandlusest, reeglitest ning nõuetest. Eelse kontrolli alla võib liigitada ka kontrollimehhanismi, mille kohta teoreetikud kasutavad terminit „*remote control*“. Oma olemuselt meenutab ta sisserände eelset kontrolli, mis teostatakse väljaspool oma territooriumit. Ühe näitena võib siia liigitada saatkondades viisade väljastamise. Kaugkontroll on erinevate praktikate, füüsiliste struktuuride ja institutsioonide kogum, mille eesmärk on kontrollida isikute liikuvust, kui need isikud asuvad väljaspool sihtriigi territooriumi. Selle üheks eesmärgiks on sisserändajate filtreerimine ning nende välja selekteerimine, kes võivad siseneda. Teine eesmärk on tõrjuda soovimatute sisserändajate saabumine läbi selliste tegevuste nagu tuvastamine, monitoorimine, kinnipidamine, välja saatmine (FitzGerald, 2020, p 9).

Riikide seadusandlikud võimud võtavad vastu seadusi, mis käsitlevad sisserännet. Sisserändepoliitika kujundajad võivad anda ametnikele ja valitsusvälistele osalejatele volitusi või sundida neid immigratsiooniseadusi vastu võtma. Nõuded, mis on kavandatud inimeste liikuvuse kontrollimiseks muul viisil (transport, kuritegevuse kontrollimine, eraldamine jne) võivad määrata kindlaks kui palju ressursse antud riik sisserände nõuete jõustamisele ning nende efektiivsusele pühendab. Kui ametnikud keelavad vanad liikumiskontrolli vormid või leiutavad uued vormid, saavad nad kindlaks teha, kui palju ressursse on seaduste vastuvõtmiseks saadaval, kas neid ressursse kasutatakse ning kas need on tõhusad (Vigneswaran, 2019, p 1).

Aastal 2017 tõi Laubenthal (2017, p 8) välja, et Euroopa tööjõurände režiimi peamised muudatused on tingitud ulatuslikest muudatustest riikide kehtestatud reeglitest. Selle all mõeldakse reeglite muutusi nii piiravatest liberaalsemateks kui ka liberaalsetelt piiravateni. Lisaks sellele tõi Laubenthal veel välja, et muudatustes mängivad suurt rolli uute organisatsioonide ja institutsioonide tegutsemine, kes on esindajateks töörande osalistena. Muidugi tingib muudatusi ka erinevate uute rändevoogude tekkimine, mis erinevad

varasematest Euroopa rändevoogudest sisserändajate geograafilistest ja sotsiaalmajanduslikest omadustest.

Migratsiooni ning kodakondsuse valdkonna seadusandlus puudutab põhiõigusi, pädevuse jaotumist valitsustasandite vahel ning määratleb ära need, kellest saavad meie kaaskodanikud (Mindus, *et al.*, 2019, p 74).

Regulatsioonidega, mis tulenevad erinevatelt tasanditelt (Euroopa Liidu tasand, siseriiklik tasand) on võimalik samuti seada erinevaid piire ning piiranguid, reegleid ning nõudeid, mida saab käsitleda justkui kontrollimehhanismina sisserände alal. Eesti puhul on sobilik siinkohal rääkida sisserände piirarvust, mis on seatud sisse eesmärgiga kontrollida sisserännet Eestisse.

Piirarv on iga-aastane ning see on kehtestatud sisserände haldamiseks. Piirarvu suuruse määramisel lähtuti põhimõttest, et uusi inimesi lisanduks hulgal, mida vastuvõttev ühiskond suudab lõimida. Niisuguseks piiriks hinnati 0,1% Eesti alalisest elanikkonnast, millele 1990. aastate algul vastas ligi 1600 sisserändajat aastas. Sama suhteline määr on kasutusel ka praegu, kuid rahvaarvu kahanemise tõttu mõjutab see igal aastal umbes 1300 välismaalase Eestisse elama asumist (Maasing, *et al.*, 2017, lk 47).

1.3 Tööandjate kontroll ning osapoolte teadlikkus

Sisserände kontrolli all ei mõtle käesoleva töö autor pelgalt välismaalaste kontrolli, kes tulevad erinevatel põhjustel sihtriiki. Töörände kontekstis peab sisserände kontroll hõlmama ka erinevate osapoolte kontrolli, kes võimaldavad tööd võõrtöölistele. Tööandjate kontroll on oluline, et avastada ennetavalt võõrtööliste ära kasutamist. Käesolevas peatükis tuuakse välja mõningaid näiteid ning ohte, mis tekivad kui tööandjad ei järgi kõiki reegleid ning kasutavad ära võõrtööjõudu erinevatel põhjustel. Samuti käsitleb antud peatükk teadlikkuse kontseptsiooni, miks see on oluline ning kuidas see mõjutab töörände erinevaid aspekte.

Probleeme ei esine üksnes nendes töövaldkondades, kus kasutatakse võõrtöölisi. Paljudes Euroopa riikides on probleemiks ka töölistele (võõrtöölised või kohalik inimesed) ümbrikupalkade maksmised, kus mingi osa saadavast töötasust on ametlik ning ülejäänud osa on mitteametlik. See näitab, et tööandjad kasutavad ebaseaduslikke võtteid ka kohaliku tööjõu peal ning probleem ei ole seotud üksnes ainult võõrtööjõu ära kasutamisega (Lloyd, 2020, p

80). Ebaseaduslike võtete kasutamine tööandjate poolt võib olla seotud kehtestatud normidega, mis raskendavad oluliselt näiteks väiksemate ettevõtete võimalusi oma töölistele täies ulatuses ametlikku palka maksta. Sellest tulenevalt leitakse, et kasumi saamiseks on lihtsam kasutada ebaseaduslikke võtteid, kui näha vaeva seaduslikul teel.

Üha enam liikuv tööjõud, liikumisvabadus Euroopa Liidus ning ülemaailmsed majanduslikud erinevused mõjutavad sisserändajaid, kes pole kaitstud ebaseadusliku värbamise ja tööandjate väärkohtlemise eest. Sellises olukorras võivad võõrtöölised sattuda inimkaubanduse ohvriteks. Paljudes töomahukates sektorites peetakse võõrtööjõudu odavaks alternatiiviks kohalikele töölistele. Tööandjad võivad kasutada kulude kokkuhoidmiseks tööjaotuse ümber korraldamist. Näiteks suurendatakse ajutiste ja osalise tööajaga töölepingute sõlmimist töölistega ning nõutakse neilt suuremat paindlikkust. Probleemid kerkivad esile siis, kui see tekitab ebavõrdse tööturu. Töölised, kes on kõige haavatavamad, peavad nõustuma igasuguste töötingimustega. Halvimal juhul võivad võõrtöölised sattuda sunniviisilise tööga inimkaubanduse ohvriteks (Jokinen & Ollus, 2013, lk 9).

Eestis kehtiv karistusseadustiku § 133 sätestab inimkaubanduse koosseisu. Selle kohaselt on karistatav inimese asetamine majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma selleta olukorda, kus ta on sunnitud abielluma, töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust. Samuti on karistatav inimese sellises olukorras hoidmine, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalla, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega (Karistusseadustik, 2001). Sama seadustiku § 133 ülamärkega 1 sätestab karistuse inimkaubanduse toetamise eest. Lisaks inimkaubandusele ja selle toetamisele on võimalik vastutusele võtta ka neid isikuid, kes võimaldavad riigis ebaseaduslikult viibivatele välismaalastele töötamist. Kui seda on tehtud vähemalt kolmele välismaalasele, kellel puudus seaduslik alus Eestis viibida, on tegemist kuriteoga karistusseadustiku § 260 ülamärkega 1 lg 1 p 2 kohaselt. Kui aga töötada võimaldati ühele või kahele riigis ebaseaduslikult viibivale välismaalasele ning sellega eiras tööandja teatuid kohustusi, karistatakse isikut neile töötamise võimaldamise eest juba väärteokorras, mille koosseisu määrab välismaalaste seadus (vt välismaalaste seadus, 2009, § 300).

Eesti tööandjad peavad olema hoolsad ning tähelepanelikud kui nad kasutavad võõrtööjõudu. Siinkohal tulebki rõhutada asjaolu, et lisaks võõrtöölise enda teadlikkusele, peavad reegleid tundma ka siinsed tööandjad. Võõrtööliste puhul on tegemist välismaalastega, kes vajavad

siinseks töötamiseks lisaks õiguslikule alusele töötamiseks ka riigis viibimisalust. Heausksele tööandjale võib teadmatus kaasa tuua ebameeldivusi erinevate sanktsioonide näol. Kuriteokoosseisu puhul saab aga rääkida nendest tööandjatest, kes tegutsevad juba teadlikult seadust rikkudes.

Üks tööjõu väärkasutamise ennetamisega seotud põhiaspekte on sisserrändajate, ametivõimude ning teiste asjassepuutuvate osaliste teadlikkuse tase inimkaubandusest ja võõrtööliste ärakasutamisest (Jokinen & Ollus, 2013, lk 23).

Võõrtööjõu ärakasutamise vastu tegeletakse ennetusmeetmetega. Selleks, et ennetustöö oleks tõhus, tuleb kõigil asjaosalistel olla teadlik, millistel puhkudel võib olukord viia tööjõu ärakasutamiseni või inimkaubanduseni. Sellest tulenevalt peab ennetustöösse olema kaasatud kõik asjassepuutuvad osalised. Arvestades eelnevat, tuleb sisserrände kontrolli all mõista ka ennetustööd, mis oma olemuselt tähendab teadlikkuse tõstmist, kus osaline suudaks iseseisvalt leida abi olukorras, kus ta on sattunud ohvriks. Sama kehtib ka kontrolle läbi viivate ametnike kohta, kes vestlustest võõrtöölisega peaksid tuvastama olukorra, mis viitab konkreetse tööandja ebaseaduslikule tegevusele.

Kask & Markina (2011, lk 42) on leidnud, et ehkki teadlikkuse tõstmine on oluline tööriist, ei lahenda see probleemi. Vaja on ka põhjalikku arusaama sellest, mida sunniviisilise töö eesmärgil viljeletav inimkaubandus endast kujutab. Samuti ka praktilisi lahendusi selle vastu võitlemiseks. Selleks tuleb läheneda probleemile igakülgsest ning meedia võib olla kanal, mille kaudu saab toimuda teadustamine.

Eelnevalt välja toodud arusaama kohaselt ei piisa inimkaubanduse või tööjõu ärakasutamise probleemidega tegelemisel üksnes teadlikkuse tõstmisest. Meedia kaudu saab üldsusele vahendada erinevaid juhtumeid. Kui avalikkuse huvi on suur ning inimesed on kursis erinevate ohtudega, saab rääkida teadlikkuse tekkimisest, mis suuremas plaanis aitaks ennetada inimkaubanduse ning võõrtööjõu väärkasutuse kaasuseid. Sellegipoolest leiab käesoleva töö autor, et meedia kaudu info levitamine on seotud ka teatavate ohtudega. Alati ei pruugi informatsioon olla objektiivselt esitatud ning tänapäeva ühiskonnas leidub väga palju meediakanaleid, mis võivad avalikkuse teadlikkuse tõstmise asemel edastada kallutatud arusaame.

Aastal 2019 Balti Uuringute Instituudi poolt läbiviidud uuringust uussisserrändajate kohanemisest Eestis toodi ühe probleemina välja, et uussisserrändajatel ning nendega seotud

sidusrühmadel on keeruline ise omada või luua regulaarselt uuendatud ja ajakohast ülevaadet Eesti rände- ja kohanemisvaldkonna tegevustest või teenustest (Balti Uuringute Instituut, 2019, lk 39). Seda arvesse võttes, tehti uuringus ettepanek põhjalikumalt läbi mõelda, kuidas tugiteenuseid, üritusi ning muid tegevusi kõige paremini sidus- ja sihtrühmadele kommunikeerida. Siinkohal rõhutati, et antud info peab olema vajalikele osapooltele võimalikult lihtne üles leida.

Teadlikkuse tõstmiseks ehk ennetustööks kasutatakse tugiteenuseid ning üritusi, mille kaudu kommunikeeritakse asjakohane informatsioon sihtrühmadeni. Teadlikkust kui kontseptsiooni käesoleva lõputöö temaatikat arvestades saab antud töö autori arvates mõista läbi mitme vaatenurga.

Ühest küljest võib näiteks välja tuua motivatsiooni ise infot omandada ning olla teadlik kehtestatud reeglitest ning hetkeolukorrast valdkonnas. Siinkohal kerkivad esile probleemid, kui vajalik ja asjakohane informatsioon pole kättesaadav. Sellele viitab ka eelnevas lõigus väljatoodud Balti Uuringute Instituudi väide.

Teisest küljest saab teadlikkusest rääkida kui kogemuste najal selgeks saanud arusaamadest valdkonnas toimuvast. Siinkohal ei pea ilmtingimata sisserändaja või muu osapool ise midagi kogema. Piisab kui kellegi käest on kuulnud mõnd infokildu. Näiteks kui keegi teine kogeb midagi ning räägib selle edasi teistele. Tekkida võib oht valeinformatsiooni liikuvuse näol, sest teave liigub mööda mitteametlikke kanaleid ning antud valdkonda arvesse võttes, mitmes keeles. Oluline on, et üldsus omaks asjakohast ning õiget informatsiooni ja see oleks kõigile kättesaadav. Lisaks eelnevale on teadlikkuse roll oluline ka osapoolte tegutsemises.

Takemura (2011, p 35) leidis oma uuringus, et teadlikumad inimesed ei käitu niivõrd problemaatiliselt oma valdkonna tegevuses. Inimeste võimalused informatsiooni omandada ning veel enamgi olla motiveeritud ise oma valdkonnas sõna võtma, võib kaasa tuua teadlikkuse kasvu (Becker, *et al.*, 2013, p 1). Selle kohaselt saab rääkida, et inimeste motivatsioon, hoiakud ja võimalused midagi teha, on väga tihti seotud nende teadlikkusega. Võttes eelnevat mõttekäiku arvesse, saab paralleeli tuua ka antud töö tema konteksti. Eelnevalt välja toodud mõttekäigu kohaselt ei rikuks Eestis olev võõrtöötajad ning nende tööandjad reegleid, kui temakohane informatsioon oleks omandatud.

Uussisserändajate kohanemise uuringus töid erinevad sihtrühmad välja, et Eestisse kolimisel ning Eesti eluga kohanemisel on üheks peamiseks probleemiks info killustatus, mis sisuliselt

tähendab seda, et neil on keeruline leida vajalikku informatsiooni. Samuti on see informatsioon kohati ebatäpne ning erinevate allikate vahel esineb teatavaid vasturääkivusi (Balti Uuringute Instituut, 2019, lk 40).

Siinkohal tõdeb ka käesoleva töö autor, et valdkondi, mis tegelevad võõrtöölistega seonduvate teemadega on väga mitmeid. Võõrtööjõu palga maksustamise küsimustega tegeleb Maksu- ja Tolliamet, töötingimuste valdkonna kontrolliga tegeleb Tööinspektsioon ning välismaalase Eestis viibimise ning töötamise aluste olemasolu ning kehtivust kontrollib PPA. Tegemist on kolme erineva institutsiooniga ning välismaalasel võib tekkida komplikatsioone informatsiooni leidmisel. Seetõttu on kasutuses näiteks infovoldikud välismaalastele (eesti, vene ja inglise keeles), mis sisaldavad eelnevalt mainitud institutsioonide kontaktandmeid.

Aastal 2013 viidi neljas riigis (Eestis, Soomes, Leedus ja Rootsis) läbi uuring, mis käsitles võõrtööliste kogemusi erinevates sihtriikides. Eestis uuriti eestlaste kogemusi töötamisest välismaal. Leiti, et uuringus osalejad polnud tihtipeale teadlikud oma põhilistest õigustest ja kohustustest. Nad ei teadnud oma õigusi sihtriigi töölisesena. Samuti ei teadnud nad, kust leida või otsida abi. Eestlaste seas läbiviidud uuring leidis, et töötajad kartsid kaevata ebaregulaarsete töötundide ning halbade elutingimuste üle, kuna nad olid kogunud tööandja poolset karistamist töömahu ja saadava tasu vähendamise või töölepingu lõpetamisega. Sellised tegurid takistavad tõsiselt ekspuaterimise ja inimkaubanduse juhtumite tuvastamist, kuna kannatada saanud võõrtöölise jaoks paneb abi otsimine või kaebamine ta ebasoodsasse olukorda (Jokinen & Ollus, 2013, lk 22). Sarnased ohud võivad esile kerkida ka Ukrainast pärit võõrtöölistega Eestis.

Aastal 2019 läbiviidud Balti Uuringute Instituudi uuringus tõstati uussisserändajate poolt aga ühe teemana värbamisprotsesside läbipaistmatus. Näiteks toodi esile juhtumeid, kus tööandja ei andnud tagasisidet kandidaadile. Seda juhtus nii avalduste esitajatel, kui ka nendel, kes juba olid käinud tööandja juures tööintervjuul (Balti Uuringute Instituut, 2019, lk 73).

Tänapäeval tuleb värbamisprotsesside iseloomu arvestades suunata pilk internetis toimuvale (Volodko, *et al.*, 2020, p 11). Kuna paljud inimesed kasutavad töö leidmiseks interneti, siis sealsed keskkonnad võivad olla väga suurteks ohuallikateks. Paljud välismaalased ei pruugi omada tuttavaid välismaal, kelle kaudu leida endale sobiv töökoht. Töö leidmiseks kasutatakse interneti, mille kaudu on suur oht sattuda pahatahtliku tööandja alluvusse. Internet võimaldab tegutseda küllaltki anonüümselt ning annab kuritegelikele ühendustele, pahatahtlikele

tööandjatele võimalusi tööd otsivatele välismaalastele teha pakkumisi, mis tegelikkuses ei vasta tõe või mille sisu on eksitav.

2013 läbiviidud uuringutes leiti, et agentuurid ning tööandjad võivad ära kasutada töötajate ja tööliste olukorda tänu nende kehvade sotsiaalmajanduslike tingimuste, kohaliku keele oskamatusel ning vähese teadlikkuse tõttu (Jokinen & Ollus, 2013, lk 17).

Kask & Markina (2011, lk 62) on välja toonud, et vähene teadlikkus on seotud asjaoluga, et enamik inimesi, kes välisriigis tööd otsivad, on madala haridustasemega. Nad on enamasti lihttöölised, kelle teadmised ja arusaam keerulistest õigusküsimustest nagu tööõigused, töölepingu põhinõuded ja diskrimineerimine on piiratud. Sageli on nad arvamusel, et neil ei ole õigust nõuda paremaid töötingimusi, sest see põhjustaks töötuks jäämise.

Tänapäeva ühiskonnas saame rääkida siiski elanikkonnast teises võtmes. Informatsioon levib läbi erinevate kanalite. See toob esile olukorra, kus inimestele on loodud väga palju võimalusi erinevale informatsioonile ligi pääseda. Töölised, kes tahavad töötada välismaal, omavad palju paremaid võimalusi ennast kursis hoida erinevate ohtudega. Arvestada tuleb ka sellega, et rändevood muutuvad ajas. Balti Uuringute Instituudi uuringus uussisserändajate kohanemisest tõdeti samuti, et soov valdkonna arendamiseks panustada ning laiem teadlikkus on tõusnud. Paljud osapooled on üha aktiivsemalt võtnud sõna erinevatel avalikel üritustel (Balti Uuringute Instituut, 2019, lk 4). Varasemalt ei teadvustanud ohvrid endale olukorda, kuhu nad sattunud olid või mida nad läbi elasid. Palju väiksema palga saamist või ületundide tegemist peeti sageli rändeprotsessi lahutamatuks osaks, mitte ära kasutamiseks ega inimkaubanduseks (Kask & Markina, 2011, lk 27).

Hetkel Eestis viibivast Ukraina kogukonnast moodustavad väga suure osa just need võõrtöölised, kellel on oht sattuda erinevatesse olukordadesse, mis on iseloomulikud nende ära kasutamisele. Siinkohal tuleb rõhutada sisserände kontrolli olulisust, mis aitab tuvastada taolised olukorrad ning võimaldab neid vältida, elimineerides ebausaldusväärset tööandjad. Käsitledes sisserände kontrolli üksnes sisserändajate kontrollimise vaatest on liiga kitsas ning seda tuleks teha kontrollides ka tööandjaid, kes võimaldavad võõrtööliste ebaseaduslikult töötada sihtriigis. Tähtis roll on ennetustegevusel, mis hõlmab endas teadlikkuse tõstmist kõikide osapoolte seas. Selleks, et osapool oleks teadlik ennast puudutavatest teemadest, peab info olema talle kättesaadav läbi ametlike kanalite, see peab olema korrektne ning talle arusaadav.

2. UKRAINA KODANIKE TEADLIKKUSE ANALÜÜS TÖÖRÄNDEST EESTI VABARIIKI

2.1 Uuringu protsess ja valim

Käesolevas peatükis käsitletakse empiirilist uuringut, mis viiakse läbi arvestades lõputöö eesmärki. Selleks eesmärgiks on välja selgitada Eestis töötavate/tööle tulevate Ukraina kodanike teadlikkus Eestis seaduslikult töötamise/viibimise tingimustest. Samuti teha autoripoolsed ettepanekud PPA-le välismaalaste teadlikkuse tõstmiseks, mis omakorda võimaldaks vähendada nende poolt toime pandud rikkumisi Eestis töötamise tingimuste üle ning aitaks vähendada elamislubade ja viisade väärkasutust.

Lõputöö raames viiakse läbi kvalitatiivne uuring. Robsoni jaotuse järgi traditsioonilistest uurimisstrateegiatest valitakse ülevaateuurimus (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 125), et kaardistada Eestis töötavate/tööle tulevate Ukraina kodanike teadlikkus seoses Eestis töötamisega. Ülevaateuurimus võimaldab kogutud materjali abil kirjeldada, võrrelda ja seletada nähtusi (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 125).

Andmekogumismeetodina kasutatakse ankeetküsitlust, mis esitatakse läbi erinevate kanalite Ukraina kodanikele, kes on seotud töötamisega Eestis. Küsimustik koosneb seitsmest küsimusest, kus uuritakse ukrainlaste teadmisi Eesti Vabariigi tööregulatsioonidest, Eestis viibimise seaduslikest alustest ning peamisi infoallikaid, kust ukrainlased omandavad informatsiooni Eestis töötamise kohta. Kõigi seitsme küsimuse juures kasutab uuringu läbiviija vastusevariante. Valmis vastusevariantide kasutamise on küll seotud oht, mis puudutab tulemuste kehtivust (ehk valiidsust). On võimalik, et uurija ei suuda sõnastada ja alternatiivina pakkuda ühtki sellist vastust, mis vastaja olukorra või arvamusega ühtiks. Sellisel juhul on ikkagi võimalik, et vastajad jätavad vastamata või et valitakse mõni vastusevariant, millega siiski päriselt rahul ei olda (Lagerspetz, 2017, lk 161). Eelnevalt kirjeldatud ohu vältimiseks seab autor enamikele küsimustele valikuvариandiks vastaja omapoolse arvamuse avaldamise võimaluse. Näiteks töötamise tingimuste teadlikkusel saab vastaja valida variandi „muud tingimused“ ning seejärel punktiirjoonele neid kirjeldada.

Teise probleemina ankeetküsimustike kasutamisel võib esile kerkida olukord, kus vastajalt palutakse seisukohta küsimuses, mille peale ta ei ole mõelnud või mille kohta tal informatsioon puudub. Kui vastaja sellele vaatamata, ilma pikemalt mõtlemata valib mõne vastuse, mis tegelikult tema seisukohta ei kajasta, võib kannatada tulemuste usaldatavus (Lagerspetz, 2017, lk 162). Antud ohu minimaliseerimiseks viib uuringu autor ankeetküsimustikku sisse vastusevariandi „ei tea“, mis võimaldab uuringu läbiviijal selgelt aru saada, et vastaja ei oska küsimusele vastata ning ei vali mõtlemata mõnd intuiivselt sobivamat vastusevarianti.

Sihtrühmani jõudmiseks koostatakse mittetõenäosuslik valim, kuna see võimaldab uurida elanikkonna gruppe, mille suurus pole täpselt teada (Õunpuu, 2014, lk 142). Täpsemalt kasutatakse ettekavatsetud valimit, mille abil püütakse leida ukrainlased, kes töötavad/planeerivad tulla tööle Eestisse. Ettekavatsetud valimi liikmeid valib uurija, lähtudes oma teadmistest, kogemustest ning eriteadmistest mõne grupi kohta (Õunpuu, 2014, lk 143). Käesoleva lõputöö autor kaasab valimi moodustamisel erinevate kogemustega ukrainlasi, kes on viibinud või planeerivad viibida Eestis seoses siin töötamisega. Sellest tulenevalt valib autor sihtrühmani jõudmiseks kolm erinevat meetodit. Esiteks saadeti ankeetküsimustik läbi Välisministeeriumi konsulaarosakonna Eesti saatkonda Kiievisse, kus see esitati sealsetele Ukraina kodanikele, kes taotleavad Eesti Schengeni D liiki viisat töötamiseks Eesti saatkonnas Kiievis. Antud meetod võimaldab eelkõige saada andmeid ukrainlastelt, kellel puudub kogemus Eestis töötamisega. Muidugi ei kuulu kõik saatkonnas ankeedile vastajad Eestis töötamise kogemusteta ukrainlaste alla.

Teiseks esitati ankeetküsimustik läbi Lõuna prefektuuri Tartu teeninduse nendele Ukraina kodanikele, kes tulevad teenindusse Eesti Schengeni D liiki viisat või tähtajalist elamisluba töötamiseks taotlema. Taoline meetod võimaldab koguda andmeid nende ukrainlaste teadlikkusest, kes juba viibivad Eestis ning suure tõenäosusega omavad mingisugust kogemust Eesti töömaastikul. Lisaks sellele on antud meetodi rakendamine lõputöö koostaja jaoks vajalik, kuna teatud juhtudel on esinenud olukordi, kus teeninduses taotluste vastuvõtmiste ajal avastatakse, et välismaalane on ületanud oma viibimisaega või rikkunud töötamise tingimusi. Sellest tulenevalt võimaldab taoline meetod ka juba rikkumise toime pannud isikute teadlikkust uurida.

Kolmandaks saadeti ankeetküsimustik läbi Integratsiooni Sihtasutuse (edaspidi INSA) Eestis viibivale Ukraina kogukonnale. Selleks kasutatakse kohanemisprogrammi suunatud ukrainlaste e-posti nimekirja ning sotsiaalvõrgustiku gruppi. Kolmanda meetodi eesmärgiks on jõuda

valimis selliste Ukraina kodanikeni, kes on juba saanud Eestisse elamisloa töötamiseks ning on suunatud siinsesse kohanemisprogrammi. Üldjuhul on selliste ukrainlaste kogemus Eestis juba pikaldane.

2.2 Uuringu tulemused

Uuringu läbiviimisel perioodil 03.12.2019 – 03.02.2020 kogus antud töö tegija kokku 380 täidetud ankeetküsimustikku. Kõiki vastatuid ankeetküsimustikke sai arvesse võtta andmete analüüsil. Kogusummast 157 ankeeti pärinesid Eestis tegutsevatelt Ukraina kogukonna liikmetelt, kellele edastati küsimustik läbi INSA kontaktisiku. Eesti Vabariigi saatkonnast Kiievis saadeti tagasi 151 vastatud ankeeti ning 72 ankeeti kogunes Lõuna prefektuuri Tartu teenindusest.

Tabel 1. Küsimustikust selgunud tulemused (autori koostatud).

Küsimus	Vastused	Ukraina kogukond Eestis N= 157	Eesti Vabariigi saatkond Kiievis N=151	Lõuna prefektuuri Tartu teenindus N=72
Töökogemus Eestis	Puudub	9%	44%	22%
	< 1 aasta	22%	23%	40%
	1-5 aastat	61%	26%	33%
	>5 aastat	7%	0%	0%
	Vastus puudus	1%	7%	5%
Tööregulatsioonidega tutvumine enne tööle asumist	Olen ise tutvunud			
	Jah	43%	31%	26%
	Ei	15%	9%	7%
	Tööandja tutvustas			
	Jah	39%	67%	72%
	Ei	12%	3%	1%

Tabel 1 jätk

Tööregulatsioonide teadlikkus	Elamisluba	21%	3%	8%
	LTR	87%	89%	88%
	Ei tea	1%	6%	4%
	Midagi muud	0%	2%	1%
Kas töötamine enne PPA poolset otsust on lubatud?	Jah	9%	11%	11%
	Ei	90%	87%	88%
	Vastus puudus	1%	2%	1%
Omades LTR-i kindlasse ettevõttesse võin töötada:	Igal pool Eestis	1%	11%	3%
	Kindlas ettevõttes	92%	82%	92%
	Ei tea	7%	7%	5%
Viibimisaluste teadlikkus	Lühiajaline viibimine	64%	42%	50%
	Viisa alusel	51%	60%	50%
	Elamisloa alusel	43%	9%	22%
	Ei tea	1%	7%	1%
Muu liikmesriigi D liiki viisaga viibimine Eestis	Lühiajaline viibimine	43%	48%	29%
	Kuni 365 päeva	32%	35%	33%
	Ei tea	25%	17%	38%
Infoallikad, kust saadakse informatsiooni	EV seadused	19%	5%	4%
	Tööandja	41%	63%	40%
	Kaaskodanikud	31%	26%	51%
	PPA koduleht	50%	3%	11%
	Migratsiooninõustaja	23%	0%	6%
	Eesti saatkond	5%	1%	1%
	Töövahendusfirma	14%	11%	11%
	Muud allikad	1%	3%	1%

Küsimustiku alguses uuriti vastajate töökogemust Eestis. Ligi kaks kolmandikku (61%) Ukraina kogukonna liikmetest, kes viibivad Eestis, omasid siin 1-5 aastast töökogemust. 22% siinse Ukraina kogukonna liikmetest olid siin töötanud alla aasta, 9% ei omanud üldse töökogemust Eestis ning 7% vastajatest on Eestis töötanud juba üle viie aasta. Töökogemusega vastajate suur osakaal antud uuringus on ootuspärane, kuna vastajate näol oli valdavalt tegemist juba Eestis elavate isikutega. Asjaolu, et ligi kaks kolmandikku vastajatest omas Eestis 1-5

aastat töökogemust, viitab sellele, et Ukraina kodanikud tulevad siia pigem pikemaks ajaks ning käivad Eestis korduvalt töötamise eesmärgil.

Eesti Vabariigi saatkonnast Kiievis saabunud vastuste põhjal ei omanud 44% sealsetest vastajatest töökogemust Eestis. 26% olid Eestis töötanud juba 1-5 aastat, 23% vastanutest alla aasta ning 7% ei märkinud küsimustikus ära oma töökogemust Eestis. Saatkonnas küsimustikule vastanutest Ukraina kodanikest polnud ühtegi isikut, kes oleks Eestis töötanud üle viie aasta. Saatkonnas küsimustikule vastajad, kes märkisid oma töökogemuseks 1-5 aastat, võib eelduslikult liigitada Eestis lühiajalisel tööl käivateks välismaalasteks. Asjaolu, et ükski vastaja pole töötanud siin üle viie aasta näitab seda, et pigem eelistatakse endale saada elamisluba ning asuda Eestis elama, kui olla seotud pidevalt lühiajalise töötamisega, mis eeldab teatud perioodi viibimist väljaspool Schengeni territooriumi.

Lõuna prefektuuri Tartu teenindusest saadud küsimustiku vastustest nähtus, et 40% vastanutest on Eestis töötanud alla aasta. 33% vastanutest on siin töötanud ajavahemikus 1-5 aastat. 22% vastanutest ei omanud töökogemust Eestis ning 5% vastajatest ei märkinud küsimustikus oma töökogemust Eestis.

Küsimused 1-4 (vt lisa 1) käsitlesid vastajate teadlikkust erinevatest tööregulatsioonidega seonduvatest nõuetest. Küsimustiku vastustest selgus, et nii ukrainlased, kes said küsimustiku läbi INSA, Eesti Saatkonna Kiievis, kui ka Tartu teeninduse, olid pigem eelnevalt ise tutvunud tööregulatsioonidega enne tööle asumist Eestis. Suur osa vastajatest viitasid asjaolule, et tööandja tutvustas neile enne tööle asumist siinseid tööregulatsioone (vt tabel 1).

Küsimustikule vastajatest üle 80% tõid välja, et enne tööle asumist on neil vaja kehtivat lühiajalise töötamise registreeringut. Samuti toodi välja elamisloa olemasolu vajadust Eestis viibimiseks ja töötamiseks (läbi INSA küsimustikule vastajatest 21%, Eesti Vabariigi saatkonnas Kiievis vastajatest 3% ning Tartu teeninduses vastajatest 8%). Selliseid vastajaid, kes ei teadnud, mida nad peavad omama enne tööle asumist oli märgatavalt vähem (vt tabel 1). Üksikud vastajad tõid esile, et vajatakse viisat. Eeldada võib, et nii Kiievis kui ka Tartu teeninduses olid vastajateks suuremas osas just need ukrainlased, kes taotlesid seal D- liiki viisat ning selle tõttu ei toonud nad ka oma vastustes välja elamisluba töötamise alusena, sest käivad tööl lühiajaliselt Eestis töötamise registreeringutega.

Enamik küsimustikule vastajaid teadsid, et enne PPA poolset otsust nende lühiajalise töötamise registreeringu osas, ei tohi nad siin töötada. Samuti teadsid enamikud küsimustikule vastajates,

et omades lühiajalise töötamise registreeringut kindlasse ettevõttesse, võivad nad sellega töötada kindla tööandja juures (vt tabel 1).

Küsimused 5 ja 6 (vt lisa 1) käsitlesid vastajate teadlikkust siin viibimisega seonduvatest nõuetest. Vastajad tõid esile lühiajalist viibimist ehk õigust viibida Ukraina biomeetrilise passiga 90 päeva 180 päeva jooksul Schengeni territooriumil (53% kõigist vastajates). Samuti toodi esile viisa alusel viibimist (54% kõigist vastajatest) ning mingil määral ka elamisloa alusel viibimist (25% kõigist vastajatest). Viimast toodi esile just nende ukrainlaste poolt, kes said küsimustiku läbi INSA. Märkimisväärselt väiksem protsent vastajatest aga ei osanud tuua välja aluseid, mis lubab neil Eestis viibida (vt tabel 1).

Kuues küsimus uuris Ukraina kodanike teadlikkust sellest, kui kaua nad võivad Eestis viibida mõne muu Schengeni liikmesriigi D liiki viisaga. Vastuste põhjal oldi pigem erinevatel arvamustel või ei teatud vastust antud küsimusele (vt tabel 1).

Viimane küsimus aga käsitles erinevaid infoallikaid ning mõõtis, milliseid kanaleid kasutavad Ukraina kodanikud informatsiooni talletamisel Eestis töötamisest ning siin viibimisest. Vastustest selgus, et pigem saadakse kogu informatsioon Eestis töötamise ning viibimise tingimuste kohta oma tööandja või Eestis töötavate kaaskodanike käest. Need Ukraina kodanikud, kes said küsimustiku läbi INSA, eelistavad pigem informatsiooni otsida PPA kodulehelt (50%), kuid Tartu teeninduse kaudu vastanud Ukraina kodanikud vastasid, et saavad informatsiooni pigem kaaskodanikelt (51%). Ukrainlased, kellele esitati küsimustik läbi Eesti saatkonna Kiievis, märkisid infoallikatena pigem oma tööandja (63%). Üksikud vastajad tõid infoallikatena välja ka sugulased, tuttavad Eestis, interneti (foorumid, blogid), erinevad kursused, mis viiakse läbi Eestis (vt tabel 1).

2.3 Järeldused ning ettepanekud

Antud alapeatükis analüüsitakse uuringuga saadud tulemuste põhjal Ukraina kodanike teadlikkust küsimustikus käsitletud:

- 1) Eestis töötamise nõuetest
- 2) Eestis viibimise nõuetest

- 3) Infoallikaid, kust Ukraina kodanikud on otsinud teavet Eestis töötamise ja viibimise kohta.

Võõrtöölise teadlikkus on oluline, kuna see võimaldab vähendada nendepoolseid rikkumisi. Kui isik on teadlik sellest, kuidas on võimalik seaduslikult Eestis töötada, mõjutab see ka tema valikuid siia tulles. Tänu sellele käitub ta ka seaduslikult ning ei riku oma teadmatuse tõttu siinseid regulatsioone (käesolev töö, lk 21).

Uuringus osalejad olid valdavalt need Ukraina kodanikud, kes omasid mingisugust töökogemust Eestis. Kõige suurem osakaal töökogemuseeta vastajaid pärines Eesti Vabariigi saatkonnast Kiievis. Sealsetest vastajatest 44% ei omanud töökogemust Eestis. Nende vastajate puhul võib eeldada, et tegemist on esmakordsete saabujatega Eestisse, kes soovivad oma majandusliku olukorra parandamiseks töötada Eestis (käesolev töö, lk 13). Osakaalust saab järeldada, et enamik vastajatest, kes said küsimustiku Eestis olles (läbi INSA või Tartu teeninduses), on siin varasemalt juba viibinud ja töötanud mõnes ettevõttes, mis omakorda võimaldab eeldada nende kokkupuudet siinsete reeglitega.

Küsimustikust selgus, et need ukrainlased, kes vastasid küsimustikule Eesti saatkonnas Kiievis ning Lõuna prefektuuri Tartu teeninduses, tõid välja, et enne tööle asumist tutvustab nende tööandja neile Eestis kehtivaid tööregulatsioone (67% saatkonnas vastajatest ning 72% teeninduses vastajates).

Ühest küljest on mõistetav, et Eesti ettevõtte tutvustab tema juurde tulevale võõrtöölisele siinseid töötamise tingimusi, eriti välismaalastele, kes pole veel Eestisse jõudnudki. Selline tegevus näitab ühest küljest seda, et tööandja võtab vastutuse töötaja eest riskide maandamiseks ning tutvustab siinseid reegleid, mis aitab vähendada ebaseaduslikku rännet (käesolev töö, lk 14). Samuti on tööandja tegevus seotud ka asjaoluga, et lühiajalise Eestis töötamise registreeringu või siis elamisloa siin töötamiseks taotleb välismaalasele tema tööandja, mitte välismaalane ise.

Teise olulise aspektina võib välja tuua ka asjaolu, et tööandjal on välismaalaste seaduse kohaselt palju kohustusi, mille eiramise korral ootab teda ees sanktsioneerimine. Kohalik tööandja on siinsete seaduste regulatsioonidega rohkem kursis kui välismaalane, kes siia tööle tuleb. Sellest tulenevalt annab ta informatsiooni edasi välismaalasele, kes tuleb tema alluvusse tööle. Sellegipoolest esineb siinkohal oht, et tööandja on enda jaoks seadust tõlgendanud ainult oma vaatevinklist, poolikult või hoopis valesti.

43% ukrainlastest, kes said küsimustiku läbi INSA kontaktisiku, märkisid, et nad on iseseisvalt tutvunud siinsete tööregulatsioonidega enne seda, kui asuvad Eestisse tööle. Taoline olukord näitab, et välismaalased ei jää täielikult lootma tööandjate informatsioonile, vaid proovivad seda leida iseseisvalt. Saatkonnas ning Tartu teeninduses küsimustiku täitnud ukrainlaste osakaal iseseisvalt tööregulatsioonidega tutvuda oli väiksem (saatkonnas vastajatest 31% ning teeninduses vastajatest 26%) ning suurem osa vastajatest tõdesid, et tutvuvad siinsete regulatsioonidega tööandja kaudu.

Esines ka neid, kes tunnistasid, et pole iseseisvalt tööregulatsioonidega tutvunud (kõigist vastajatest 11%) või et tööandja pole neile neid tutvustanud (kõigist vastajatest 7%). Võrreldes nende vastanutega, kes olid kas iseseisvalt reeglitega tutvunud või teinud seda läbi tööandja, on tegemist küllaltki madala protsendiga. Vastustest nähtub, et pigem usaldatakse tööandjat, kuid suur osa ikkagi tutvub ka iseseisvalt siinsete tööregulatsioonidega, mis viitab asjaolule, et vastanutel on tahet olla kursis valdkonnas kehtivate reeglitega. Liigne sõltuvus tööandjast võib kaasa tuua ohu, kus võõrtööline võib sattuda väärkasutuse ohvriks ning iseseisev teadmatus oma õigustest võõrtöolisena Eestis, võib talle tuua kaasa negatiivse kogemuse siin töötamisest. Seda väidet kinnitas ka aastal 2013 läbiviidud uuring eestlaste seas, kes oma teadmatusel pärast osutasid tihti väärkasutuse ohvriteks (käesolev töö, lk 22).

Järgmine küsimus uuris detailsemalt, milliseid töötamise tingimusi vastajad ise teavad, mis peaksid olema täidetud, et nad saaksid Eestis seaduslikult töötada (vt lisa 1, küsimus nr 2). Enamik vastajatest teadsid, et vajavad lühiajalise töötamise registreeringut enne tööle asumist. Protsent oli kõrge (87% - 89%) kõigist kanalitest tulnud ankeetide seas.

Samuti viidati asjaolule, et vajatakse elamisluba ning D liiki viisat. Elamisloale viitasid pigem siinne Ukraina kogukond, kes on Eestis olnud pikemalt ja on kursis siinsete elamisloa saamise tingimustega või juba omavad elamisluba töötamiseks Eestis. Saatkonnast ja Tartu teenindusest tulnud vastajad pigem tõid esile lühiajalise töötamise registreeringu, kui elamisloa. Seda eelkõige põhjusel, et nende näol on tegemist ukrainlastega, kes töötavad Eestis ajutiselt ning ei ole siin elamisloa alusel tööl.

Väiksem osa vastajatest viitasid asjaolule, et nad ei tea, mis tingimused peavad olema täidetud, et nad saaksid Eestis töötada seaduslikult. Enamik neist olid ukrainlased, kes vastasid küsimustikule Eesti Suursaatkonnas Kiievis.

Antud küsimuse vastustest võib järeldada, et enamik vastajatest on kursis asjaoluga, et neil peab olema ametlik dokument, et nad võiksid alustada Eestis tööd ning teadmatus sellest, et enne tööle asumist peavad olema täidetud teatud tingimused, pole antud uuringus osalejate vastuste pinnalt mõistlik rääkida. Need, kes tunnistasid, et ei tea, mis tingimus peab olema täidetud enne Eestisse tööle asumist, on pigem need isikud, kes ei oma eelnevat kogemust siinsel tööturul ning planeerivad siia tööle tulemist esmakordselt.

Järgmise küsimusega (vt lisa 1, küsimus nr 3) uuriti vastajate teadlikkust asjaolu kohta, mis uuringu läbiviija kogemustele põhinedes põhjustab suure osa töötamise tingimuste rikkumisi Ukraina kodanike poolt. Nimelt uuris antud töö autor, mida arvavad Ukraina kodanikud ise, kas nad võivad töötada Eestis samal ajal kui tööandja on nende kohta taotluse edastanud PPA-sse, kuid sealset positiivset otsust pole veel tulnud.

Enamik vastajatest (87% - 90%) kõigist kolmest kanalist viitasid asjaolule, et nad ei või ilma PPA poolse positiivse kinnitusega tööle asuda ning vähesed arvasid, et võivad seda siiski teha. Välismaalaste seaduse § 106 lg 1 sätestab, et Eestis võib töötada välismaalane, kelle töötamine on **enne tööle asumist** registreeritud Politsei- ja Piirivalveametis (Välismaalaste seadus, 2009). Vastajate teadlikkus sellest väljendub selgelt küsimustiku vastustest. Seega, ei ole mõistlik järeldada, et välismaalased asuvad tööle enne PPA poolset positiivset otsust teadmatusest.

Käesolevas töös mainitud Takemura (2011, p 35) leidis oma uuringus, et teadlikumad inimesed ei käitu niivõrd problemaatiliselt oma valdkonna tegevuses. Selle teooria kohaselt ei rikuks Eestis olev võõrtöötajad ning nende tööandjad samuti reegleid, kui nad on nendest teadlikud. Arvestades eelnevat mõttekäiku võib eeldada, et pigem tuleks rikkumiste põhjusi otsida mujalt.

Ukraina kodanikele piisab Eestisse sisenemiseks ainuüksi biomeetrilisest passist. Antud olukord on tingitud asjaolust, et Ukraina ja Eesti vahel on sõlmitud rahvusvaheline kokkulepe viisavabadusest, mis võimaldab Ukraina kodanikul viibida Eestis viisavabalt biomeetrilise passi olemasolul 90 päeva 180 päevase perioodi jooksul. Selline soodustus loob olukorra, kus siin juba viibivad ukrainlased ei jõua ära oodata kui nende kohta saabub positiivne otsus lühiajalise töötamise registreeringu näol ning asuvad tööle ilma kehtiva registreeringuta.

Eestis viibimine eeldab välismaalastelt teatuid väljaminekuid elukoha ning muude eluks vajaliku soetamisega. Samuti võib olla põhjuseks tööandja surve, kus projektide või tellimuste tähtajad saabuvad kiiruga ning erinevate asjaolude kokkulangevuste tõttu võetakse vastu otsus riskida ning alustada töötamisega enne vajalike seaduslike aluste olemasolu. Arvestades ka

antud töös analüüsitud töörande teoreetilisi seisukohti, mis viitasid üheks peamiseks põhjuseks inimeste liikumiseks ühest riigist teise töötamise eesmärgil kõrgemat töötasu, ei ole ka mõistlik eeldada, et juba Eestis viibiv ukrainlane, kes on siia saabunud töötamise eesmärgil, kasutab oma aega ära tulutult.

Uuringus osalejate teadlikkust näitas ka järgmine küsimus, mis uuris Ukraina kodanike arvamusi sellest, kus nad võivad töötada enda nimele väljastatud seadusliku alusega töötamiseks (vt lisa 1, küsimus nr 4). Enamus vastajatest teadsid, et kui nad omavad lühiajalise töötamise registreeringut kindlasse ettevõttesse, võivad nad töötada just selle ettevõtte alluvuses. 11% saatkonnas vastanutest arvas, et võivad neile väljastatud lühiajalise töötamise registreeringuga töötada igal pool Eestis. Ukrainas viibivatest vastajatest 7% oli neid, kes ei osanud sellele küsimusele vastata. Osakaalud pole küll suured arvestades, et ülejäänud 82% saatkonnas küsimustikule vastajatest viitas tõesele arusaamale asjaolust. Sellegipoolest näitavad vastused, et osa ukrainlastest omavad kas valet arusaama või pole lihtsalt teadlikud, mida täpsemalt lühiajaline töötamine Eestis endast kujutab. Sarnaselt eelmise küsimuse vastustega võib ka käesoleva küsimuse vastustest järeldada, et enamik vastajatest on teadlikud, et lühiajalise töötamise registreeringut on neile väljastatud kindlasse ettevõttesse töötamiseks ehk selle tööandja juurde, kellega neil on töösuhe ning kes on välismaalase kohta saanud vastava registreeringu PPA-lt.

Kui analüüsida kokkuvõtlikult uuringus osalejate vastuseid erinevate nüansside kohta, mis käsitlevad siinseid töötamise tingimusi, siis võib järeldada, et valdav enamus uuringus osalenud Ukraina kodanikest on teadlikud siinsetest töötamise nõuetest. Enamik vastajatest olid kas ise tutvunud või nende tööandja oli neile tutvustanud siinseid töötamise regulatsioone ning sellest tulenevalt olid ka enamik vastajad teadlikud peamistest nõuetest, mis käsitlevad Eestis töötamist. Need Ukraina kodanikud, kes ei osanud vastata etteantud küsimustele või omasid valet arusaama, võib eelduslikult paigutada nende vastajate hulka, kes suure tõenäosusega lihtsalt ei ole veel Eestis töötanud ning alles planeerivad seda teha. Sellest tulenevalt ei pruugi ka nende teadmised Eestis töötamise reeglitest olla piisavad.

Kui analüüsida aga antud vastuseid ja tuua paralleele rikkumistega, siis uuringu tulemuste põhjal ei tundu, et töötamise tingimusi rikutakse pelgalt töötaja teadmatuse tõttu. Põhjused töötamise reeglite rikkumiseks võivad olla mitmed ning need on töö autori arvates olulised ja vajavad tähelepanu. Näiteks võib põhjuseks olla eluolude sund, kus ei nähta muud võimalust ning proovitakse riskida selleks, et saada rahalist kasu (käesolev töö lk 19). Samuti võib

eeldada, et rikkujateks võivad olla just need, kes ei pruugigi teada eelnevalt analüüsitud peamisi pidepunkte siin töötamisest just oma kogenumatuse tõttu. Kui taolisel välismaalasel on ka tööandja, kes üritab teda pahatahtlikult ära kasutada, rakendades töölist ilma seadusliku aluseta, võib see viia rikkumisteni.

Järgnevad küsimustikus esitatud küsimused (vt lisa 1, küsimus nr 5 ja 6) käsitlesid Ukraina kodanike teadmisi Eestis töötamisega tingitud viibimise nõuetest. Küsimustikule vastajatest esines väga väike protsent (1% - 7%) neid, kes ei teadnud, milliseid viibimisaluseid nad vajavad Eestis seaduslikult viibimiseks. Ülejäänud aga oskasid nimetada erinevaid viibimisaluseid nagu viisavabaduse alusel lühiajaline viibimine (90 päeva 180 päevase perioodi jooksul) oma Ukraina biomeetrilise passi olemasolul ning pärast selle aluse lõppemist Eesti pikaajalise viisaga. Viibimisalusena toodi välja ka elamisloa olemasolu. Eelkõige tegid seda need ukrainlased, kes olid Ukraina kogukonna liikmed Eestis. Sarnaselt analüüsitud töötamise aspektidele, olid enamik küsimustikule vastajatest teadlikud ka viibimisalustest, mis võimaldavad neil Eestis seaduslikult olla.

Arvamuste erinevused aga tulid esile küsimuse vastustes, kus käsitleti muu Schengeni liikmesriigi D liiki viisaga viibimist Eestis. Nimelt on antud uuringu läbiviija kogemustele tuginedes praktikas esinev probleem, kus paljud Ukraina kodanikud arvestavad oma viibimisaluseid valesti, kui nende passis on mõne muu Schengeni liikmesriigi D liiki viisa. Nimelt ei osata arvestada, et pikaajaline viisa (D liiki viisa) on siseriiklik viisa, mis annab õiguse liikuda kogu Schengeni alal ehk teistes liikmesriikides kuni 90 päeva 180 päeva jooksul vastavalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusele (EL) nr 265/2010.

Alla poole kõikide gruppide osalejatest teadsid, et muu liikmesriigi poolt väljastatud pikaajalise viisaga võivad nad Eestis viibida lühiajaliselt (90 päeva 180 päeva jooksul). Ülejäänud vastanutest ei osanud sellele küsimusele vastata või arvasid valesti ning olid arusaamal, et muu liikmesriigi poolt väljastatud pikaajalise viisaga võivad nad Eestis viibida sama kaua, kui viisas ette nähtud. Kuna Euroopa Liidus kehtib tööjõu vaba liikumise põhimõte, siis liigub palju kolmanda riigi kodanikke erinevate Schengeni riikide vahel. Ukraina kodanikud ei käi tööil ainult Eestis, vaid kogukonnad on tekkinud ka muudes Schengeni liikmesriikides. Käesoleva uuringu läbiviijal puudub ülevaade, kui paljud Ukraina kodanikud saavad Eestisse mõne muu liikmesriigi poolt väljastatud pikaajalise viisaga, kuid toetudes antud töö autori isiklikule kogemusele, esineb neid Eestis.

Teadmatus võib viia selleni, et välismaalasel puudub seaduslik alus Eestis viibida. Antud olukorda aitaks leevendada tõese informatsiooni levitamine mitte ainult Ukraina kodanike seas, vaid ka tööandjatele, kes samamoodi on kohustatud teadma, kas tema juures töötaval välismaalasel on Eestis viibimiseks seaduslik alus. Informatsioon, et muu Schengeni liikmesriigi poolt väljastatud pikaajalise viisaga Eestis viibimine on lühiajaline ning see arvestatakse Ukraina kodanike puhul ka nende viisavabadusega viibitud päevade sisse, peaks jõudma liikvele läbi erinevate ametlike infokanalite.

Viimane küsimustiku küsimus (vt lisa 1, küsimus nr 7) uuris infokanalite valikuid ehk kust Ukraina kodanikud saavad informatsiooni, mis puudutab Eestis töötamist ning viibimist. Paljud vastajad viitasid sellele, et kogu informatsiooni saavad nad oma tööandja käest. Seda kas Eestis tegutsevalt ettevõtjalt, kelle juurde minnakse tööle või siis Ukrainas tegutsevalt töövahendusfirmast. Eriti rõhutasid seda need vastajad, kes asusid Eesti saatkonnas Kiievis. Sellega kaasnevad teatud ohud, millele antud uuringu läbiviija viitas käesoleva alapeatüki alguses (käesolev töö, lk 30). Märkimisväärne protsent (26% - 51%) vastanutest saavad informatsiooni aga oma kaasmaalaste käest, kes juba töötavad Eestis. Suurim osakaal neist tuli Tartu teeninduses vastanute seast (51%). Tegemist ei ole ametliku infokanaliga ning taolises olukorras võib levida väga valesid arusaamu Eestis töötamisest ja viibimisalustest. Usaldusväärsemad infokanalid, nagu PPA koduleht, Eesti Vabariigi seadused, Eesti Vabariigi konsulaat ning PPA-s tegutsevad migratsiooninõustajad olid samuti esindatud.

Pooled vastajatest, kes said küsimustiku läbi INSA kontaktisiku, eelistasid infoallikana PPA kodulehte. See näitab, et siinviibijad on teadlikud siinsetest võimalustest informatsiooni leidmiseks. Migratsiooninõustamise teenust kasutavad pigem siinse kogukonna liikmed. Ükski Eesti saatkonnas Kiievis küsimustiku saanud vastaja ei toonud esile infoallikana migratsiooninõustajaid. Selleks, et Ukraina kodanikud saaksid tõepärast informatsiooni Eestis kehtivatest regulatsioonidest, mis hõlmab siin töötamist ja viibimist, tuleks infoallikatena kasutada usaldusväärseid allikaid.

Usaldusväärsete allikate kasutamisega suudetakse alandada riski vale informatsiooni saamiseks. Seadust võib tavainimene tõlgendada erimoodi ning tööandjate ja Ukraina kogukonnas leviv informatsioon ei pruugi alati olla tõepärane. Seega tuleks rõhku panna sellele, et siin töötavad/tööle tulla planeerivad Ukraina kodanikud kasutaksid võimalikult palju usaldusväärseid infoallikaid informatsiooni saamiseks, kuna usaldusväärne informatsioon kasvatab osapoolte teadlikkust ja vähendab rikkumisi (käesolev töö, lk 21). Sellest tulenevalt

tuleks võimaldada tõese informatsiooni kättesaadavus ning siin on oluline roll PPA-l. Praegused ennetustegevused, juba ainuüksi migratsiooninõustajate olemasolu poolest, on hea meetod tõepärase informatsiooni levitamiseks, kuid nagu uuringu vastustest selgub, ei eelistata seda teenust võrreldes teiste infoallikatega. Erinevad tööandjatele korraldatavad üritused on samuti hea viis võimalikult õige informatsiooni levitamiseks.

Arvestades, et välismaalaste Eestis viibimise ning töötamise aluste olemasolu ning kehtivust kontrollib PPA. Samuti asjaolu, et reeglid, mida käesolevas uuringus käsitleti, kuuluvad eelnevalt mainitud valdkonda. Toob käesoleva töö autor välja järgnevad ettepanekud PPA-le:

- 1) PPA peaks edasi juurutama endapoolset informatsiooni levitamist siinsetest töötamise ja viibimise nõuetest Ukraina kodanikele, kes tahavad tulla siia töötamise eesmärgil. Põhirõhk võiks olla suunatud neile, kes ei oma kogemust Eestis. Seda tuleks teha neile arusaadavas keeles ning võimalikult lihtsalt kättesaadavas vormis. Kuna migratsiooninõustajate kasutamist ei toonud välja ükski Eesti Vabariigi saatkonnas Kiievis küsimustikule vastajatest, võiks sealsed ametnikud jagada migratsiooninõustajate kontakte igale taotlejale.
- 2) Arvestades nende Ukraina kodanike hulka, kes usaldavad oma tööandjaid, tuleks ka tööandjatele võimalikult lihtsalt ja arusaadavalt võimaldada tõese informatsiooni kättesaadavust välismaalastele töö võimaldamise erinevate nüansside kohta.

Kokkuvõtvalt võib antud uuringu tulemuste põhjal välja tuua, et üldiselt teadsid küsimustikule vastanud Ukraina kodanikud peamisi põhipunkte kolmanda riigi kodanike töötamisest Eestis. Küsimustele, mis käsitlesid erinevaid nõudeid siin töötamisest, vastati enamike poolt korrektselt ning teati ka Eestis viibimiseks vajalikke viibimisaluseid. Eriarusaamu tekitas teise Schengeni liikmesriigi pikaajalise viisaga viibimine Eestis. Neid, kes ei teadnud töötamisega kaasnevat reegleid või omasid valearusaama nendest, oli võrdlemisi vähe. Arvestades küsimustikule vastanuid, kes ei omanud üldse töökogemust Eestis, võib eeldada, et suurem osa mitteteadlikke tuli just nende seast. Informatsiooni kättesaadavuse osas leiab antud töö autor, et PPA peaks panustama info kättesaadavusse, et Eestisse tööle asuvad Ukraina kodanikud saaksid võimalikult palju informatsiooni tõepärasematest allikatest.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada Eestis töötavate / tööle tulevate Ukraina kodanike teadlikkus Eestis seaduslikult töötamise / viibimise tingimustest. Samuti teha vajadusel autoripoolsed ettepanekud PPA-le välismaalaste teadlikkuse tõstmiseks, mis omakorda võimaldaks vähendada nende poolt toime pandud rikkumisi Eestis töötamise tingimuste üle ning suuremas plaanis aitaks vähendada elamislubade ja viisade väärkasutust.

Käesoleva lõputöö uurimisprobleemiks oli esitatud küsimus – milline on Ukraina kodanike teadlikkus Eestis seaduslikult töötamisest ning siin viibimisest?

Sellega kaasnesid ka autoripoolsed uurimisprobleemi täpsustavad uurimisküsimused:

- 1) Millistest Eestis töötamise nõuetest on Ukraina kodanikud teadlikud?
- 2) Millistest Eestis viibimise nõuetest on Ukraina kodanikud teadlikud?
- 3) Milliseid allikaid kasutavad Ukraina kodanikud Eestis töötamise / viibimise kohta informatsiooni hankimisel?

Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi kvalitatiivne uuring. Andmekogumismeetodina kasutati ankeetküsitlusi, mis esitati läbi erinevate kanalite Ukraina kodanikele, kes on seotud töötamisega Eestis.

Lõputöö koosnes kahest peatükist. Esimeses peatükis käsitleti töörännet ja sisserände kontrolli. Esimeses alapeatükis anti teoreetiline ülevaade tööränne olemusest läbi erinevate majandusliku heaolu parandamise teooriate. Peatükis toodi välja erinevad teoreetilised lähenemised töörännele, mis on seotud majandusliku heaolu parandamisega. Teise alapeatükina käsitleti sisserände kontrolli. Alapeatükis vaadeldi erinevaid sisserände kontrolli meetmeid. Kolmandas alapeatükis kirjeldati seisukohti tööandjate kontrolli vajadusest ning käsitleti mõistet „teadlikkus“ üleüldisemalt. Teises peatükis esitleti empiirilise uuringu protsessi, tulemusi ning järeldusi. Esimeses alapeatükis seletati lahti uuringu protsess täpsemalt ning kuidas moodustati valim. Teises alapeatükis analüüsiti uuringust saadud tulemusi, mis tekkisid ankeetküsimustike vastustest. Kolmandas alapeatükis toodi esile uuringu tulemustele tuginevad järeldused ning esitati autoripoolsed kommentaarid / ettepanekud uuringust esile kerkinud aspektidele.

Uuringu läbiviimise tulemusena saadi teada, et uuringus osalenud Ukraina kodanikud on teadlikud erinevatest Eestis töötamise nõuetest ning reeglitest, mis siinse töötamisega kaasnevad. Samuti oli enamik vastajatest kursis, mis tingimused peavad olema täidetud, et nad saaksid töötamise ajal viibida Eestis seaduslikult. Uuringu tulemustest nähtus, et Ukraina kodanikud kasutavad informatsiooni saamiseks pigem tööandjatelt ning kaaskodanikelt saadud teavet, kuid märkimisväärne protsent küsitlusele vastanutest proovib siiski informatsiooniallikana kasutada ametlikke kanaleid, mida võimaldab PPA.

Saadud uuringu tulemustele tuginedes esitati kaks ettepanekut, milles toodi välja, et PPA võiks ennetada valearusaamade leviku tõkestamiseks võimalikult palju tõepärasest informatsiooni ning selle kättesaadavust kolmanda riigi kodanikele arusaadavas vormis. Siinkohal mõeldi eelkõige informatsiooni, mis käsitleb Eestis töötamise ja viibimise aspekte ning peamiseks sihtrühmaks peaksid olema need Ukraina kodanikud, kes ei oma kogemust Eestis töötamisega. Samuti tehti PPA-le ettepanek, mille tegemisel arvestati uuringust peegeldunud nende Ukraina kodanike hulka, kes usaldavad oma tööandjaid. Selle kohaselt tuleks ka tööandjatele võimalikult lihtsalt ja arusaadavalt võimaldada tõese informatsiooni kättesaadavust välismaalastele töö võimaldamise erinevate nüansside kohta.

Edasiste uuringutena võiks uurida täpsemaid põhjuseid, mille pärast just Ukraina kodanikud rikuvad Eestis töötamise tingimusi ning viibimise aluseid. Kui antud uuring näitas, et Ukraina kodanike näol on vähetõenäoline, et tegemist on teadmatusest toime pandavate rikkumistega, siis järgnevad uurimused võiksid leida neid peamisi põhjuseid, miks rikutakse siinseid reegleid kolmandate riikide kodanike poolt, mis käsitlevad Eestis seaduslikku töötamist ja viibimist.

Uuring võimaldas saada vastused püstitatud uurimisprobleemi küsimusele ning täiendavatele uurimisküsimustele. Töö eesmärk täideti.

SUMMARY

The purpose of this thesis was to find out the awareness of Ukrainian citizens currently working or planning to come to work in Estonia about the conditions of legal employment and legal basis to stay in Estonia. Also, if necessary, make proposals to the Police and Border Guard Board to raise the awareness of foreigners, which in turn would help to reduce their violations of working conditions in Estonia and more generally, would help to reduce misuse of residence permits and visas.

The content of this thesis was based on the question - are Ukrainian citizens aware of the conditions of working legally and staying in Estonia?

The author of this thesis raised following questions specifying the research:

- 1) What requirements of working in Estonia are Ukrainian citizens aware of?
- 2) What requirements of staying in Estonia are Ukrainian citizens aware of?
- 3) What sources do Ukrainian citizens use to obtain information about working / staying in Estonia?

To achieve this goal, a qualitative study was conducted. The data collection method used, was questionnaires, which were submitted through various channels to Ukrainian citizens involved in working in Estonia.

The thesis consists of two chapters. The first chapter deals with labor migration and immigration control. The first section provides a theoretical overview of the nature of labor migration through various theories of improving economic well-being. The chapter outlined various theoretical approaches to labor migration related to improving economic well-being. The second subchapter dealt with immigration control and its importance. This section looked at different immigration control measures. The second chapter presented the process, results and conclusions of the empirical study. The first section explained the survey process in more detail and how the sample was selected. The second section analyzes the results of the survey that emerged from the questionnaire responses. The third section highlighted the findings of the study and provided the author's comments / suggestions on aspects that emerged from the study.

As a result of the study, it was discovered that most of the Ukrainian citizens who participated in the survey were aware of the different aspects of working in Estonia and the rules that accompany working here. Most were also aware of the conditions that had to be met before they could legally stay in Estonia while working. The survey also showed that Ukrainian citizens tend to use information from employers and fellow citizens to obtain information, but a significant percentage of respondents still try to use more formal channels provided by the Police and Border Guard Board as a source of information.

Based on the results obtained, two proposals were made, stating that the Police and Border Guard Board could prevent the spread of misconceptions by making available the truthful information much as possible to third-country nationals in a way that they themselves would understand. This was primarily about information on aspects of working and staying in Estonia. The main target group should be those Ukrainian citizens who do not have experience of working in Estonia. A proposal was also made to the Police and Border Guard Board, which took into account the number of Ukrainian citizens, reflected in the survey, who trust their employers. According to this, employers should also be given as easy and comprehensible information as possible about the various requirements of providing employment to foreigners.

Further research could look into the specific reasons why working conditions in Estonia and the grounds for staying are violated by Ukrainian citizens. While this study showed that Ukrainian citizens are unlikely to be violating these conditions because they simply do not know them, the following investigations could try to find the main reasons for violating the rules by third country nationals regarding employment and staying in Estonia.

The study provided answers to the research question posed and also for further research questions. The purpose of the work was fulfilled.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Balti Uuringute Instituut, 2019. Uussisserändajate kohanemine Eestis. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ibs.ee/publikatsioonid/kohanemine/> [Kasutatud 18.04.2020].

Becker, M., Caminiti, S., Fiorella, D., Francis, L., Gravino, P., Haklay, M. M., Hotho, A., Loreto, V., Mueller, J., Ricchiuti, F., Servedio, V. D. P., Sîrbu, A. & Tria, F., 2013. Awareness and Learning in Participatory Noise Sensing. *Plos One*, 8(12), pp. 1-13.

Bonjour, S., 2014., The Transfer of Pre-departure Integration Requirements for Family Migrants Among Member States of the European Union. *Comparative Migration Studies*, 2(2), pp 203-226.

Broeders, D & Engbersen, D., 2007., The Fight Against Illegal Migration Identification Policies and Immigrants' Counterstrategies. *American Behavioral Scientist*, 50(12), pp 1592-1609

Carling, J., 2007. Migration Control and Migrant Fatalities at the Spanish-African Borders. *International Migration Review*, 41(2), pp 316-343.

Dluhopolskyi, O., Klapkiv, Y., Lvova, I. & Zatonatska, T., 2019. Regulations for Returning Labour Migrants to Ukraine: International Background and National Limitations. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 22(3), pp 45-64.

Eamets, P. & Philips, K., 2004. *Töõjõu vaba liikumine Euroopa Liidus ja selle mõju Eesti tööturule*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 265/2010, 25. märts 2010, millega muudetakse Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni ja määrust (EÜ) nr 562/2006 seoses isikute liikumisega pikaajalise viisa alusel, 2010. Euroopa Parlament ja Nõukogu. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/TXT/?uri=CELEX:32016R0399> [Kasutatud 22.03.2020].

European Commission, 2018. Employment and Social Developments in Europe 2018. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=et&catId=89&newsId=9150> [Kasutatud 13.10.2019].

FitzGerald, D.-S., 2020. Remote control of migration: theorising territoriality, shared coercion, and deterrence. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(1), pp 4-22.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Horg, L., 2018. *Vabad ametikohad ja töötajate eelistused Eestis*. Lõputöö: Sisekaitseakadeemia.

Iremciuc, A., 2017. Migration Crisis and Integration: A new yet Permanent Challenge for Europe? *Eurotimes*, 23(24), pp 17-34.

Jennissen, R., 2007. Causality Chains in the International Migration Systems Approach. *Population Research and Policy Review*, 26(4), pp 411 – 436.

Jokinen, A. & Ollus, N., 2013. Recruitment, exploitation of migrant workers and labour trafficking in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania: Introduction and research findings. Rmt: Ollus, N., Jokinen, A. & Joutsen, M., 2013. *Exploitation of migrant workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania: Uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI), lk 9-30.

Karistusseadustik (2001), RT I, 28.02.2020, 5.

Kask, M. & Markina, A., 2011. *Sunniviisilise töö ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil viljeletav inimkaubandus Eestis*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Lagerspetz, M., 2017. *Ühiskonna uurimise meetodid*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Laubenthal, B., 2017. Introduction: Labour migration in Europe: Changing policies –changing organizations – changing people. *International migration*, 55(1), pp 3-10.

Lloyd, A., 2020. Working for free illegal employment practices, “off the books” work and the continuum of legality within the service economy. *Trends in Organized Crime*, 23(1), pp 77-93.

Maasing, H. & Asari, E.-M., 2017. Eesti inimarengu aruanne 2016 / 2017. Rändepoliitika suundumused Euroopa Liidus ja Eestis. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://inimareng.ee/ranne-ja->

[rahvastiku-muutused-eestis-ning-euroopas/randepoliitika-suundumused-euroopa-liidus-ja-eestis/](#) [Kasutatud 13.10.2019].

Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J.E., 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), pp 431-466.

Mindus, P & Prats, E., 2019. Quality of legislation meets migration policy – an introduction. *Theory & Practice of Legislation*, 7(2), pp 73-84.

Politsei- ja Piirivalveamet, 2020. 2019. aasta siseturvalisuse tagamisel. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://ppa-siseveeb.polsise/uudised/uudis.dot?id=1771992> [Kasutatud 03.03.2020].

Sedlov A., 2019. The Imperatives of Labor Immigration to Russia: Flows from the West and the East in the Context of the Laws of Migration. *Sociological Research*. 58(1/2), pp 20-39.

Sisekaitseakadeemia Migratsiooniuringute keskus, 2015. Eestisse seaduslikult sisserännanud välismaalaste profiilide kaardistamine ning nende vastavus Eesti tööjõuturu vajadustele. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumentid/Uuringud/Kodakondsus_ ja_r2nne/2015_profiilide_uuringu_lopparuanne.pdf [Kasutatud 13.10.2019].

Siseministeerium, 2014. Siseturvalisuse arengukava 2015-2020. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/et/stak> [Kasutatud 13.10.2019].

Siseministeerium, 2019. Rändestatistika ülevaade 2014-2018. [Võrgumaterjal] Leitav: https://issuu.com/siseministeerium/docs/r_ ndestatistika_ levaade_2014-2018 [Kasutatud 13.10.2019].

Statistikaamet, 2020. Keskmise brutokuupalk. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/stat-keskmise-brutokuupalk> [Kasutatud 24.04.2020].

Straubhaar, T., 1988. Labour Migration within a Common Market: some aspects of EC experience. *Journal of Common Market Studies*, 27(1), pp 45-62.

Takemura, T., 2011. Statistical Analysis on Relation between Workers' Information Security Awareness and the Behaviors in Japan. *Journal of Management Policy and Practice*, 12(3), pp 27-36.

Taylor, J.E., 1999. The new economics of labour migration and the role of remittances in the migration process. *International Migration*, 37(1), pp 63-88.

Tammaru, T., Kallas, K & Eamets, R., 2017. Eesti inimarengu aruanne 2016 / 2017. Põhisõnumid. Eesti rändeajastul. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://inimareng.ee/pohisonumid-eesti-randeajastul/> [Kasutatud 13.10.2019].

The Vienna Institute for International Economic Studies, 2019. Wage Developments in the Western Balkans, Moldova and Ukraine. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://wiiw.ac.at/wage-developments-in-the-western-balkans-moldova-and-ukraine-p-5287.html> [Kasutatud 20.04.2020].

Tian, F., Hu, X., Hars, A., Simon, D-S & Irudaya, R., 2014. Flows and Patterns of Temporary Transnational Migration in Today's World. Rmt: P. Pitkänen & M. Korpela, toim-d. *Characteristics of temporary transnational migration: Collected Working Papers from the EURA-NET Project*. Tampere: University of Tampere, lk 9-31.

Verschueren, H., 2016. Employment and Social Security Rights of Third-Country Labour Migrants under EU Law: An Incomplete Patchwork of Legal Protection. *European Journal of Migration and Law*, 18, pp 373-408.

Volodko, A., Cockbain, E & Kleinberg, B., 2020. "Spotting the signs" of trafficking recruitment online: exploring the characteristics of advertisements targeted at migrant job-seekers. *Trends in Organized Crime*, 23(1), pp 7-35.

Uzlau, C. 2018., Strengthening of European Policies on the Migration Phenomenon. *Hyperion International Journal of Econophysics & New Economy*, 11(2), pp 149-155.

Vigneswaran, D. 2019., The Complex Sources of Immigration Control. *International Migration Review*, 20(10), pp 1-27.

Välismaalaste seadus (2009) RT I, 19.03.2019, 82.

Õunpuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisa 1 ankeetküsimustik eesti keeles

KÜSIMUSTIK

UKRAINA KODANIKE TEADLIKKUS SEoses TÖÖRÄNDEGA EESTISSE

Järgnev küsimustik on mõeldud andmete kogumiseks Sisekaitseakadeemia õppuri (Ardis Vilt) lõputöö jaoks, mis käsitleb Ukraina kodanike teadlikkust seaduses sätestatud Eestis töötamise tingimuste kohta.

Küsimustik on anonüümne ja vastamine on vabatahtlik.

Vastamiseks tuleb teha vastavasse kastikesse märke või kirjutada ise punktiirjoonele.

Vastaja kogemus Eestis töötamisega: kogemus puudub   alla aasta   1-5 aastat   üle viie aasta

1) Kas olete tutvunud enne Eestisse tööle asumist Eesti Vabariigi tööregulatsioonidega?

- jah, olen ise tutvunud Eestis kehtivate tööregulatsioonidega
- tööandja on mulle tutvustanud Eestis kehtivaid tööregulatsioone
- ei ole ise tutvunud Eesti tööregulatsioonidega
- tööandja pole tutvustanud mulle Eestis kehtivaid tööregulatsioone

2) Milliseid tingimusi Te teate, mis peavad olema täidetud, et saaksite Eestis töötada seaduslikult?

- vajan elamisluba enne tööle asumist

vajan tööluba enne tööle asumist

ei tea tingimusi

muud tingimused (palun kirjeldage neid)

.....
.....

3) Kas võite töötada Eestis samal ajal kui tööandja on Teie kohta registreeringu Politsei- ja Piirivalveametisse sisse andnud, kuid positiivset otsust pole veel tulnud?

jah

ei

4) Omades tööluba ettevõttesse:

võin selle tööloaga töötada igal pool Eestis

võin töötada ainult tööloas nimetatud tööandja juures

ei tea

5) Mida Te vajate selleks, et viibida legaalselt Eestis?

võin viibida ilma viisata Eestis 90 päeva 180 päevase perioodi jooksul viisavabadusega

vajan viisat Eestis viibimiseks pärast biomeetrilise passi viibimisaja möödumist

vajan elamisluba Eestis viibimiseks

ei tea

muud tingimused (palun kirjeldage neid)

.....
.....

6) Kaua võite viibida Eestis muu liikmesriigi (näiteks Poola) D liiki viisaga?

- 90 päeva 180 päevase perioodi jooksul (samamoodi nagu biomeetrilise passiga)
- võin viibida teise liikmesriigi D viisaga Eestis sama palju kui viisal on näidatud
- ei tea

7) Kust olete otsinud / saanud informatsiooni Eestis töötamise /viibimise tingimuste kohta?

- Eesti Vabariigi seadustest (eelkõige välismaalaste seadus)
- Informatsiooni saan tööandja käest
- Informatsiooni saan oma kaasmaalaste käest, kes juba töötavad Eestis
- Eesti politsei kodulehelt
- Migratsiooninõustajatelt
- Eesti Vabariigi konsulaadist
- Ukrainas tegutsevast töövahendusfirmast
- Mujalt (täpsustage).....
.....
.....

Suured tänud, et leidsite aega küsimustikule vastamiseks!

Lisa 2 ankeetküsimustik vene keeles

Вопросник

Знания граждан Украины связаны с работой в Эстонии

Данный вопросник создан в связи сбора данных для дипломной работы курсанта Академии Внутренней Защиты (Ардис Вилт), что исследует знания граждан Украины об условиях работы в Эстонии.

Вопросник анонимный и участие в нём добровольное.

Для ответов следует поставить знак в соответствующем квадрате или написать ответ на пунктирной черте.

Опыт работы в Эстонии: опыт отсутствует   меньше года   1-5 лет
 больше пяти лет

1) Ознакомились ли вы с трудовым законодательством Эстонской Республики до переезда в Эстонию?

- да, я знаком с действующим в Эстонии трудовым законодательством
- мой работодатель ознакомил меня с действующими в Эстонии правилами труда
- Нет, я не знаком с действующим в Эстонии трудовым законодательством
- Работодатель не ознакомил меня с действующим в Эстонии трудовым законодательством

2) Знаете ли Вы, какие условия должны быть выполнены, прежде чем вы сможете легально работать в Эстонии?

Мне нужен вид на жительство до начала работы

Мне нужно разрешение на работу, прежде чем я начну работу

не знаю условия

другие условия (пожалуйста, опишите их)

.....
.....

3) Можете ли вы работать в Эстонии, пока ваш работодатель подал заявку в полицию и пограничную службу, но положительного решения пока не принято?

да

нет

4) Наличие разрешения на работу для компании:

Я могу работать с этим разрешением на работу в любой точке Эстонии

Я могу работать только с работодателем, указанным в разрешении на работу

не знаю

5) Что нужно, чтобы находиться в Эстонии на законных основаниях?

Я могу находиться в Эстонии без визы 90 дней в течение 180 дней

Мне нужна виза для пребывания в Эстонии после истечения срока действия моего биометрического паспорта

Мне нужен вид на жительство в Эстонии

не знаю

другие условия (пожалуйста, опишите их)

.....
.....

6) Как долго вы можете находиться в Эстонии с визой Д из другого государства содружества (например, из Польши)?

90 дней в течение 180 дней (аналогично биометрическому паспорту)

Я могу остаться в Эстонии с визой другого государства-члена с визой Д столько, сколько указано в визе

не знаю

7) Где вы искали/ получили информацию о работе / пребывании в Эстонии?

Законы Эстонской Республики (в первую очередь закон об иностранцах)

Информацию получил от работодателя

Информацию получил от сограждан уже работающих в Эстонии

На сайте полиции Эстонии

Консультанты по миграции в Эстонии

Консульство Эстонской Республики

От кадрового агентства, базирующегося в Украине

Из других источников (уточните)

.....

Большое спасибо, что нашли время ответить на наши вопросы!

Lisa 3 tabel nr 2

Tabel 2. Välismaalaste seaduse § 298 ja § 304 rikkumiste toimepanijate suurus kodakondsuste järgi ajavahemikul 2014-2019. Andmed pärinevad PPA-lt, mis esitati autorile vastuseks teabenõudele. Välja on toodud rikkumiste arvult esimesed kolm kodakondsust (Politsei- ja Piirivalveamet, 2020; autori koostatud).

Aasta	Kodakondsus	§ 298.	§ 304.	Kokku
2014	Venemaa Föderatsioon	196	3	199
	Ukraina	51	5	56
	Määratlemata	34	0	34
2015	Venemaa Föderatsioon	169	2	171
	Ukraina	55	4	59
	Läti Vabariik	11	0	11
2016	Venemaa Föderatsioon	143	6	149
	Ukraina	50	89	139
	Määratlemata	16	2	18
2017	Ukraina	50	242	292
	Venemaa Föderatsioon	134	5	139
	Valgevene	17	73	90
2018	Ukraina	83	107	190
	Venemaa Föderatsioon	90	0	90
	Valgevene	18	14	32
2019	Ukraina	54	87	141
	Venemaa Föderatsioon	80	0	80
	Moldova	13	3	16